

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Iva Jordánková

Obhajoba v trestním řízení se zaměřením na trestněprávní limity
a následky lži při obhajobě v trestním řízení

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Obhajoba v trestním řízení se zaměřením na trestněprávní limity a následky lži při obhajobě v trestním řízení vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 108 968 znaků včetně mezer.

V Ostravě dne 30. 6. 2022

Iva Jordánková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce JUDr. Bronislavě Coufalové, Ph.D., za to, že se ujala vedení mé diplomové práce, za cenné rady a vstřícný přístup. Největší poděkování patří mé rodině a příteli za podporu po celou dobu studia.

Obsah

Úvod	6
1. Právo na obhajobu v trestním řízení.....	9
1.1 Právní úprava.....	9
1.2 Smysl, účel a následky porušení	11
2. Úvod do obhajovacích taktik	13
2.1 Pojem taktika obhajoby.....	13
2.2 Volba, meze a uplatnění obhajovací taktiky	15
2.3 Princip nemo tenetur se ipsum accusare	18
2.4 Složky taktiky obhajoby.....	19
2.5 Postup obhájce non lege artis.....	21
3. Lež při obhajobě v trestním řízení	23
3.1 Limity lži při obhajobě	23
3.2 Právo obviněného lhát jako okolnost vylučující protiprávnost.....	25
3.3 Limitace obhájce.....	27
3.4 Problematika falešných důkazů.....	29
4. Následky lži při obhajobě v trestním řízení	31
4.1 Křivé obvinění - § 345 TZ.....	31
4.2 Pomluva - 184 TZ.....	33
4.3 Podvod - § 209 TZ	35
4.4 Porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku – § 227 TZ.....	37
4.5 Některé další trestné činy.....	38
Závěr.....	41
Použitá literatura	44

Seznam použitých zkratk

Listina	aktuální znění: Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
EÚLP	Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 10. prosince 1948 vyhlášena pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
Mezinárodní pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 23. března 1976 vyhlášený pod č. 120/1976 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
TŘ	aktuální znění: Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
TZ	aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon o advokacii	aktuální znění: Zákon č. 85/1996 Sb., zákon o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.
OČTŘ	orgán činný v trestním řízení
Tr. č.	trestný čin

Úvod

Práce je věnována právu na obhajobu v trestním řízení, kdy v rámci tohoto poměrně rozsáhlého tématu dojde k zaměření na trestněprávní limity a následky lži při obhajobě v trestním řízení. Právo obviněného na obhajobu v trestním řízení je významnou složkou práva na spravedlivý proces a je obecně považováno za jedno z nejdůležitějších práv, které jsou obviněnému v trestním řízení právním řádem přisuzovány. Jelikož, jak je výše uvedeno, tvoří významnou složku práva na spravedlivý proces, jeho bližší vymezení nalezneme v ust. § 2 odst. 13 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zásada zajištění práva na obhajobu. Tuto zásadu lze nepochybně vnímat jako záruku zajištění rovných práv všech obviněných v trestním řízení. Nelze předpokládat identickou znalost právní úpravy u všech obviněných, stejně jako v trestním řízení nelze stavět laického obviněného bez potřebných znalostí svých práv proti profesionálu, jakým je státní zástupce a očekávat, že dojde ke spravedlivému procesu a řádné obhajobě. Právě výše zmíněné právo na spravedlivý proces a s ním související zásada zajištění práva na obhajobu slouží ke smazání zmíněných rozdílů, se kterými je třeba se v prostředí veřejného práva vypořádat.

Právo na spravedlivý proces je zakotveno v čl. 36 zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. Již z pouhého povýšení této právní záruky na ústavní úroveň nám může být zřejmá intenzita zájmu státu a společnosti na jejím dodržování. A zájem na ochranu spravedlivého procesu není jen vnitrostátní. Jeho úpravu nalezneme také na úrovni komunitárního, či mezinárodního práva.¹ Stejně lze vnímat i zakotvení práva na obhajobu, jehož rysy se nachází v čl. 40 odst. 3 zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, tedy v právním předpisu nejvyšší ústavní úrovně. Zájem na dodržování práva na spravedlivý proces je rovněž zřetelně obsažen i v úpravě práva komunitárního a mezinárodního.

Důvod, proč jsem pro zpracování diplomové práce osobně zvolila právě následující téma, částečně nastiňuji již ve Vámi překlenujícím textu úvodu této práce. Dodržování zásad, které explicitně vyplývají z práva na spravedlivý proces, není klíčové pouze pro zákonodárce a ostatní vykonavatele moci v demokratické společnosti, ale také pro mě, jakožto současného studenta, který tvoří pouhý článek oné demokratické společnosti. Již z historických aspektů dob minulých je mi zřejmé, že zachování těchto zásad nebylo vždy samozřejmostí a vážím si toho, že v současné době mohu žít ve společnosti, která se zájmem klade důraz na jejich dodržování. Pro zpracování diplomové práce jsem tedy chtěla zvolit téma, které mimo to, že je zajímavé svým obsahem, je také osobně blízké mně, jakožto zpracovateli. Pro vyšší akademický přínos jsem se rozhodla zařadit

¹ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 23. března 1976 vyhlášený pod č. 120/1976 Sb., ve znění pozdějších předpisů, čl. 14; Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 10. prosince 1948 vyhlášena pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, čl. 6

do obsahu této práce mimo samotného práva na obhajobu v trestním řízení také problematiku lži při obhajobě v trestním řízení, s konkrétním zaměřením na její limity a následky. Tato problematika totiž, na rozdíl od vyčerpávajícího vymezení práva na obhajobu, dosud není efektivně vymezena právní úpravou. Odborná literatura se většinou shoduje na názoru, že obviněný může při své obhajobě lhát vždy, pokud tím nenaplní skutkovou podstatu některého z trestných činů. Již proto se většina společnosti potýká s názorem, že obviněný v jeho obhajobě není ničím limitován a může tedy lhát a předkládat falešné důkazy vždy, pokud mu to bude ku prospěchu.

V rámci své diplomové práce bych ráda efektivně vymežila právní úpravu práva na obhajobu v trestním řízení, kdy hodnotit budu zejména její současný stav v kontextu související judikatury. Klíčovým právním předpisem pro zpracování bude český trestní řád, který ve své úpravě zahrnuje jak obecné vymezení zásady zajištění práva na obhajobu, tak související práva a povinnosti obhájce či obviněného v trestním řízení a vlastní popis institutu obhajoby. Není však vyloučeno, že se zde objeví také jiné související právní předpisy, které se dotýkají institutu obhajoby, například profesní zákon o advokacii.

Zpracování tématu práce bude probíhat především s užitím vědecké metody deskriptivní, která je klíčová pro představení problematiky, zhodnocení právních úprav a zejména dosažení cíle práce – získání dostatečného množství informací k utvoření přínosného výzkumného závěru. V některých částech se objeví také použití metody analytické, a to zejména u složitějších celků, jejichž prvky bude potřeba samostatně vyložit a pochopit jejich vzájemné vztahy. Dojde také k užití metody komparativní, a to zejména ve vztahu rozdílných právních úprav zkoumaného tématu v historických konotacích. Komparativní metoda bude také využita ve vztahu k úpravě evropské či mezinárodní, kde se zaměřím na představení diferencujících, či společných znaků ve vztahu k úpravě národní. Tyto vědecké metody tedy budou klíčové pro zjištění odpovědí na stanovené výzkumné otázky.

Co se týče samotných výzkumných otázek, na které budu v rámci svého výzkumu hledat odpověď, pak tyto byly stanoveny tři. První otázka se zabývá tím, zda česká právní úprava výslovně připouští právo obviněného lhát v trestním řízení za jakýchkoliv okolností a jak se k tomuto staví národní judikatura a judikatura Evropského soudního dvora. Ve druhé otázce budu hledat odpověď na to, jaké jsou konkrétní limity lži při obhajobě v trestním řízení, jaké faktory je určují a s jakými následky se obviněný při jejich překročení může potýkat. Třetí a poslední otázka se zabývá tématem, zda česká právní úprava stanovuje nějaké meze, které určují činnost obhájce a pokud ano, z čeho jsou konkrétně vyvozovány a čím jsou ovlivněny.

Samotný text práce je členěn do čtyř kapitol. Úvodní kapitola představuje čtenáři právní úpravu institutu obhajoby a podává mu základní informace o jeho fungování a definuje následky

jeho porušení. Dochází zde k podrobnějšímu vymezení smyslu a účelu institutu. Také dochází k představení cíle a složek práva na obhajobu v trestním řízení a základních zásad. Ve druhé kapitole bude čtenář seznámen s úvodem do obhajovací taktiky jako takové. Dojde k definování pojmu, jeho složek a představení významu při obhajobě. Čtenář se dozví, jakým způsobem vhodně zvolit taktiku, jaké meze je nutno při této volbě dodržet a jakým způsobem ji výsledně uplatnit, aby bylo dosaženo stanoveného cíle obhajoby. Ve třetí kapitole se již zaměříme na problematiku lži při obhajobě v trestním řízení – zda toto právo vyplývá přímo ze současné úpravy práva na obhajobu. Nejdříve budou rozebrány limitující faktory využití lži při obhajobě z pohledu osoby obviněné. Poté představím názor, který je publikován odbornou literaturou, a to, zda lze lež při obhajobě považovat za okolnost vylučující protiprávnost v zákoně neupravenou. Následně se budu zabývat lží při obhajobě ze strany obhájce a jejími limity. Také se zaměřím na vyhledávání důkazů potřebných k obhajobě a na problematiku předkládání falešných důkazů. Poslední kapitola se již konečně vypořádá s tím, jaké konkrétní následky mohou vyplynout ze lži při obhajobě v trestním řízení. Zabývat se zde budu konkrétními trestnými činy, jichž se lze dopustit lží při obhajobě, a jakým konkrétním způsobem lze naplnit skutkové podstaty těchto trestných činů.

Co se týče mého návrhu na další výzkum, pak si myslím, že otázka lži při obhajobě v trestním řízení, a zejména pak jejich přípustných mezí, bude i v budoucnu diskutována čím dál více. Je více než vítané, aby se objevily i další odborné názory na tuto problematiku. Navrhuji další výzkum odvozovat od nových odborných názorů či judikatury, která se v budoucnu objeví na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Osobně bych uvítala vícero odborných výzkumů vztahujících se k problematice lži jako okolnosti vylučující protiprávnost.

1. Právo na obhajobu v trestním řízení

1.1 Právní úprava

Jak již bylo nastíněno v úvodu práce, v první části dojde k představení a podrobnějšímu vymezení základních informací o tématu. Zaměřím se zejména na uvedení čtenáře do nitra právní úpravy, která tvoří základní kámen práva na obhajobu v trestním řízení, kdy při absenci tohoto obecného vymezení pojmů, smyslu a účelu práce by bylo velmi těžké navázat na její další, již pokročilejší obsah. V této úvodní kapitole se tedy budu zabývat právem na obhajobu v trestním řízení v obecné rovině, dojde k představení smyslu a účelu tohoto institutu, včetně v něm zrcadlících se cílů a zásad.

Právo na obhajobu je jedním z ústavně zaručených práv. Jeho konkrétní vymezení nalezneme v čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, který říká: „*Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce*“. Je významně upraveno také na komunitární úrovni v textu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv², konkrétně pak v jejím čl. 6 odst. 3 písm. c), který uvádí, že každá osoba obviněná z trestného činu má právo „*obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují*“. S vymezením tohoto institutu počítá také Mezinárodní pakt o občanských a politických právech³ ve svém čl. 14 odst. 3 písm. d), ve kterém jsou opět téměř totožně jako v předchozích dokumentech uvedena minimální práva obviněného z trestného činu, konkrétně pak tak, že obviněný: „*má být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí; má být poučen o svých právech a má mu být poskytnuta právní pomoc v každém případě, kdy toho zájmy spravedlnosti vyžadují, a aniž by v takovém případě sám platil náklady, jestliže nemá dostatečné prostředky k úhradě*“.

Z citovaných ustanovení jednotlivých právních norem je zřejmý výrazný zájem společnosti na dodržování práva na obhajobu jednotlivce. Pokud se uchýlíme k jejich vzájemné komparaci, pak zjistíme, že obsah těchto ustanovení je, až na pár výjimek, téměř totožný. Všude je identicky kladen důraz na osobní obhajobu nebo obhajobu prostřednictvím obhájce, kterého si v ideálním případě obviněný má zvolit sám na základě svých vlastních preferencí, přesvědčení a zejména víry v řádné zastupování své osoby. Ve všech citovaných ustanoveních se také objevuje záruka práva na bezplatnou obhajobu v případě, že obviněný disponuje nedostatečnými finančními prostředky.

² Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 10. prosince 1948 vyhlášena pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

³ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 23. března 1976 vyhlášený pod č. 120/1976 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Je zde tedy důraz na zachování rovnosti mezi obviněnými bez ohledu na jejich finanční situaci. Pokud bychom se měli zaměřit na rozdíly v jednotlivých úpravách, pak národní úprava ústavní úrovně navíc oproti ostatním citovaným přisuzuje obviněnému právo na poskytnutí času a možností k přípravě obhajoby. Také uvádí, že v případě, že si obviněný obhájce nezvolí sám, ustanoví mu jej soud. Úprava těchto práv v ostatních citovaných normách formálně absentuje. Mezinárodní pakt naopak nad rámec úprav ostatních zaručuje obviněnému právo být souzen za své přítomnosti, přisuzuje mu právo být poučen o svých zaručených právech a rovněž také nárok na poskytnutí odborné právní pomoci.

Je nutno podotknout, že většina těchto právními úpravami garantovaných práv je významně respektována ve všech demokratických společnostech, ať už jsou vymezena nadnárodními, národními ústavními, či podústavními předpisy, vždy je ze strany státu i společnosti dán výrazný důraz na jejich řádném dodržování, byť jde o záruky, které jsou přisuzovány jednotlivci.

Právo na obhajobu v trestním řízení je v České republice blíže specifikováno předpisy podústavní úrovně – konkrétně v ust. § 2 odst. 13 trestního řádu⁴, kde je rozvinuta zásada zajištění práva na obhajobu. Zde dochází k širšímu vymezení práv, které jsou zaručeny již Listinou a prakticky je zde uvedeno vše, co v ústavní úpravě absentovalo vůči výše komparovanému ustanovení Mezinárodního paktu. Uvedený článek zdůrazňuje povinnost poučit osobu, proti které se vede trestní řízení v každém období trestního řízení⁵ o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o možnosti zvolit si sám dle vlastního přesvědčení obhájce. Dále je zde uvedena povinnost všech orgánů činných v trestním řízení⁶ umožnit osobě, proti níž se řízení vede, uplatnění jejích práv.⁷ Tato zásada tedy rozvíjí již výše specifikovanou ústavní zásadu uvedenou v čl. 40 odst. 3 Listiny. Z textu tohoto ustanovení trestního řádu je tedy zřejmé, že tato konkrétní garance práv prostupuje celým trestním řízením a jsou jí povinny respektovat všechny orgány činné v trestním řízení.⁸ Charakteristickým prvkem trestního řízení tedy bude jednak povinnost právního

⁴ Aktuální znění: Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Osoba, proti které se řízení vede, se v různých částech trestního řízení označuje jiným způsobem. Ve stadiu přípravného řízení je podezřelým (§ 158 odst. 8 TR), ve vyšetřovací fázi, po zahájení trestního stíhání je označována za obviněného (§ 32 TR), po nařízení hlavního líčení je obžalovaným (§ 12 odst. 8 TR), až se konečně právní mocí odsuzujícího rozsudku stane odsouzeným (§ 12 odst. 9 TR). Tato práva náleží všem osobám (fyzickým i právnickým), bez ohledu na to, zda byly zbaveny způsobilosti k právním úkonům nebo je jim tato způsobilost soudem omezena (viz. VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1).

⁶ „Orgány činnými v trestním řízení se rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgán“: (viz. § 12 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů). Každý z těchto orgánů je povinen zajistit uplatnění zákonem zaručených práv v jakékoliv fázi trestního řízení.

⁷ FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 100–102.

⁸ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1.

státu zajistit svým občanům odpovídající ochranu před kriminalitou a zároveň těm samým občanům garantovat individuální ochranu jejich základních práv a svobod.⁹

1.2 Smysl, účel a následky porušení

Smyslem a účelem popisované zásady je řádné a úplné zjištění všech okolností, které jsou v daném případě relevantní a které svědčí ve prospěch osoby, proti níž se vede trestní řízení, a to po dobu celého trestního řízení.¹⁰ Při jejím dodržování je výsledným cílem zajištění, aby nedošlo k odsouzení nevinného a naopak, aby byl viník odsouzen pouze za ten trestný čin, který opravdu spáchal, a za tento čin mu byl soudem uložen spravedlivý trest.¹¹ Těchto ideálních cílů se má dosáhnout právě prostřednictvím zákonné záruky ochrany práv osob, proti nimž se trestní řízení vede.¹² Lze tedy říct, že pokud by neexistovala efektivní a fungující úprava práva na obhajobu v trestním řízení, nebylo by možné řádně zjistit skutkový stav věci a na jeho podkladě vydat spravedlivé soudní rozhodnutí.

Byl specifikován ideální případ, ke kterému průběh soudního řízení směřuje. Jelikož průběh okolností není vždy ideální, zákonodárce v trestním řádu počítá také s následky porušení ustanovení garantujících právo na obhajobu. Pro tyto závažné vady může dojít k vrácení věci státnímu zástupci k došetření – konkrétně po předběžném projednání obžaloby soudem dle ust. § 186 písm. e) a § 188 odst. 1 písm. e) trestního řádu. Porušení je také důvodem pro podání opravných prostředků, zejména pak odvolání, kdy výsledkem bude zrušení rozsudku soudu prvního stupně dle ust. § 258 odst. 1 písm. a). Dále lze podat také dovolání, stížnost pro porušení zákona, nebo Ústavní stížnost dle platných ustanovení právních předpisů.¹³

Představme si situaci, jež byla projednávána Ústavním soudem v Nálezu ze dne 11. 2. 2020, sp. zn. IV. ÚS 3740/19, právě na základě Ústavní stížnosti ve věci porušení práva na obhajobu stěžovatelky – právnické osoby. V tomto případě byla právnická osoba obviněna z trestného činu, ze kterého byl současně obviněn také člen jejího představenstva. Okresní soud dospěl k závěru, že člen představenstva je z tohoto důvodu vyloučen z možnosti za stěžovatelku činit veškeré úkony v probíhajícím trestním řízení, jelikož v řízení sám vystupuje jako svědek. Protože zde dle jeho názoru nebyla žádná jiná osoba, která by mohla za společnost jednat, soud usnesením ustanovil stěžovatelce opatrovníka z řad advokátů dle odpovídajících ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.¹⁴ Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítala

⁹ MUSIL, Jan. Ochrana práv obviněného v trestním řízení – tendence. *Trestní právo*. 2006, č. 11, s. 3.

¹⁰ § 2 odst. 13 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 100–102.

¹² VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1.

¹³ FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 100–102.

¹⁴ § 34 odst. 4 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

chybný závěr soudu o tom, že by obviněný člen představenstva nemohl za stěžovatelku činit žádné úkony – například jí zvolit obhájce. Ústavní soud dal stěžovatelce za pravdu a v citovaném nálezu uvedl, že: „*samotné ustanovení opatrovníka představuje neoprávněný zásah do práv stěžovatelky, která nemá možnost svobodně si zvolit zmocněnce (obhájce); není také chráněna proti změně obhájce ze strany opatrovníka, která by byla proti její vůli*“. Uvedený Nález tedy představuje demonstrativní případ porušení ústavně garantovaného práva na obhajobu podle č. 40 odst. 3 Listiny.

V předchozím textu došlo k vymezení základů práva na obhajobu na mezinárodní, komunitární a ústavní úrovni. Pro úvod do problematiky, kterou se zabývá tato práce je potřeba zmínit rovněž úpravu zákonnou, která výše zmíněnou úpravu konkretizuje. Trestní řád počítá s ústavně garantovaným právem na obhajobu automaticky, proto nad jeho rámec v základních zásadách trestního řízení (§ 13 odst. 2) stanovuje již pouze poučovací povinnost o právech a povinnostech umožňujících plné uplatnění obhajoby a možnosti zvolit si obhájce.¹⁵ Ustanovení § 33 odst. 1 poté garantuje obviněnému základní práva osobní obhajoby v trestním řízení. Činnost obhájce je upravena ust. § 35 an. Podrobnějším vymezením se budu zabývat v následujícím textu této práce.

¹⁵ § 2 odst 13 TR, bod 49 in DRAŠTÍK, Antoník, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: Komentář I. díl* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2017, [cit. 8. 2. 2022]. Dostupné z: www.aspi.cz.

2. Úvod do obhajovacích taktik

Na rozdíl od obecného vymezení práva na obhajobu, do kterého trestní řád řadí rovněž činnost orgánů činných v trestním řízení vedoucí ke spravedlivému postihu osoby podezřelé ze spáchání trestného činu,¹⁶ a to například formou stanovení povinnosti všech orgánů činných v trestním řízení umožnit osobě, proti níž se řízení vede uplatnění jejích práv, či poučovací povinností v každém období trestního řízení o právech umožňujících plné uplatnění obhajoby.¹⁷ V této kapitole se již konkrétně zaměříme pouze a jen na činnost obhájce vztahující se k osobě, vůči níž je trestní řízení vedeno. K tomuto je v první řadě důležité uvést, že osobě obhájce je trestním řádem fakticky uložena stejná povinnost jako orgánům činným v trestním řízení. Shodnost těchto povinností je však nutno spatřovat až v konečném důsledku – ve vztahu k náležitému zjištění skutkového stavu trestných činů a s tím souvisejícího spravedlivého potrestání pachatele ve vztahu k pravomocnému rozhodnutí, jež bude vydáno samotným soudem. Byť činnost obou zmíněných subjektů vede ke shodnému cíli, je třeba uvést, že rozsah procesních práv a povinností, jejichž prostřednictvím ho dosáhnou, je různý.¹⁸ Osobě obhájce je například nad rámec uložena povinnost dbát na to, aby výkonem obhajoby nezhoršil, či neztížil situaci obhajovaného.¹⁹ Je tedy primárně povinen dbát o to, aby byly včas objasněny skutečnosti, které ho zpravují viny, nebo vinu zmírňují.²⁰

V této kapitole dojde k bližšímu zaměření na činnost osoby obhájce v trestním řízení, konkrétně pak na přípravu obhajovací taktiky osoby, proti níž se řízení vede.

2.1 Pojem taktika obhajoby

Taktikou obhajoby se dle Ševčíka rozumí uvážené využití všech zákonem připuštěných prostředků a pravidel nezakázaných způsobů obhajoby, směřující k hájení, prosazení a zabezpečení zájmů osoby obhajované. Samotná taktika je podmíněna právní úpravou práva na obhajobu, které se jejím prostřednictvím v praxi uplatňuje a rozvíjí.²¹

Osobně si taktiku obhajoby vykládám jako promyšlený postup, jenž je dohodnut mezi obhájcem a obhajovanou osobou. Tento povede k dosažení cíle, jímž je řádná obhajoba obhajovaného s důrazem na nezhoršení jeho procesního stavu. V rámci tohoto postupu jsou využívána veškerá právní úpravou zaručená práva vedoucí k náležitému objasnění skutečností,

¹⁶ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 50.

¹⁷ § 2 odst. 13 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 50.

¹⁹ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 51.

²⁰ § 41 odst. 1 TR.

²¹ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 54.

kteří obviněného zbavují viny, nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívají ke správnému objasnění a rozhodnutí věci.²²

Trestní řád jako takový garantuje v rámci práva na obhajobu osobám, proti nimž se řízení vede, také právo osobní obhajoby, tedy právo samostatně činit úkony vedoucí k vlastní obhajobě v trestním řízení. Právo hájit se sám prostředky podle vlastního rozhodnutí je označováno jako *obhajoba materiální*. Obviněný se tak může vyjádřit ke všem okolnostem, které jsou mu kladeny za vinu, uvádět skutečnosti a předkládat důkazy svědčící k jeho obhajobě, činit ve vlastní věci návrhy, podávat žádosti a podávat opravné prostředky. V neposlední řadě je mu garantováno právo zvolit si obhájce a radit se s ním o způsobech vlastní obhajoby, kdy tento způsob je označován jako *obhajoba formální*.²³ Je potřeba také dodat, že v určitých zákonem stanovených případech nutně obhajoby obviněný obhájce mít musí, i když si ho sám nepřeje.²⁴ V této souvislosti je výrazně diskutovanou záležitostí odborné veřejnosti institut uvedený v § 36a TR, možnost vzdání se obhájce i v případě nutně obhajoby. Odborná veřejnost s tímto názorem nesouhlasí, jelikož dle ní odporuje samotné podstatě čl. 40 odst. 3 Listiny.²⁵ Rovněž je nutno upozornit na možné zneužití tohoto institutu ze strany OČTŘ, kteří by mohli v důsledku motivace co nejrychleji dosáhnout vyřešení případu doporučovat obviněnému, aby se obhájce vzdal, což by nepochybně působilo újmu na jeho právech.²⁶

Co se týče právního rámce činnosti obhájce, pak je nutno zmínit, že obhájce je povinen při výkonu své činnosti respektovat ust. § 41 trestního řádu, které definuje jeho procesní práva a povinnosti. Tato práva jsou statická, neměnná a při výkonu práv je nutno pohybovat se v jejich mezích. Naproti tomu taktika obhajoby je jevem dynamickým. Jako taková tvoří z práv obhajoby vyčtených v § 41 trestního řádu skutečnou obhajobu, a to na základě rozhodnutí obhájce o uplatnění, či neuplatnění toho konkrétního práva.²⁷ Dynamická povaha taktiky obhajoby je tedy závislá na vůli obhájce. Znamená, že obhajoba disponuje možností zvolit si, jaké prostředky bude vhodné použít k dosažení cíle, jakým způsobem budou použity a v neposlední řadě také kdy.

Co se týče možných druhů obhajovacích taktik, pak s ohledem na výše zmíněné můžeme dovodit, že vyplývají z právní úpravy práva na spravedlivý proces a trestněprávní úpravy obhajoby. Konkrétní vymezení jednotlivých přípustných druhů bychom však hledali těžko.

²² § 41 odst. 1 TR.

²³ § 33 odst. 1 TR.

²⁴ § 36 a § 36a TR.

²⁵ Srov. např. VANTUCH, Pavel. K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutně obhajoby. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 11, s. 19.

²⁶ UHLÍŘOVÁ, Marta. Změny v oblasti obhajoby v trestním řízení. *Kriminalistika*, 2012, č. 3, s. 179.

²⁷ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 53.

2.2 Volba, meze a uplatnění obhajovací taktiky

Neexistuje obecné doporučení, jakou taktiku obhajoby by měl obhájce zvolit k úspěšnému dosažení stanoveného cíle. Její povaha se vždy bude odvíjet od individuálních znaků konkrétní věci. Z tohoto důvodu bude zvolená taktika pokaždé individuální, odlišná a neopakovatelná. Jednotlivé odlišnosti mohou být spatřovány jak v rovině skutkové, tak právní a je na osobě obhájce, aby se s nimi vypořádal. Obecně je možno říci, že taktiku zvolenou v jedné trestní věci nebude nikdy možné v celé míře převzít a použít ji beze změny při obhajobě obviněného v jiné věci.²⁸ V textu podkapitoly se budu zabývat tím, jaký prostor si musí obhájce připravit pro volbu správné obhajovací taktiky a na co vše bude nutno při volbě brát zřetel s důrazem na meze, které bude nutno dodržet.

Úvodem je nutno zmínit, že výsledná obhajovací taktika musí vždy vyplynout z dohody obhájce a osoby obhajované. Tato povinnost vychází mimo jiné také z ust. § 16 odst. 1 zákona o advokacii²⁹, který uvádí, že je advokát povinen prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Obhajoba nesmí učinit volbu prostředků, okamžiku ani způsobu jejich použití samovolně, ale pouze na základě konsenzu s obviněným. Primárním úkolem obhájce v trestním řízení je poskytnout obviněnému právní pomoc.³⁰ Již z tohoto vymezení dle mého názoru vyplývá samotná povinnost obhájce respektovat názory obviněného a řídit se jeho pokyny, jelikož v trestním řízení obhájce vystupuje pouze v roli pomocníka osoby, vůči níž se řízení vede. Obhájce by měl vždy pamatovat na to, že institut obhajoby slouží pouze jako prostředek smazání rozdílu mezi profesionálem, jímž je v trestním řízení orgán činný v trestním řízení a laickým obviněným. Proto by měl primárně respektovat názory a řídit se pokyny samotného obviněného v projednávané věci. V případě názorového střetu by mu měl jako profesionál spolehlivě vysvětlit důsledky jeho činů a na základě tohoto jej přesvědčit k vhodnějšímu postupu. Pokud je obviněný toho názoru, že obhájce nepostupuje v souladu s jeho pokyny, či mu předem nepředloží plánovaný postup obhajoby ke schválení, může se uchýlit k vypovězení smlouvy o poskytování právních služeb obhájci.³¹

Přestože je, jak již bylo řečeno, volba taktiky obhajoby založena primárně na dohodě obhájce a osoby obhajované, je třeba počítat s tím, že se v průběhu trestního řízení vyskytnou okolnosti pro laickou osobu obviněnou nesrozumitelné. Půjde většinou o otázky právní, které vyžadují znalost právního řádu ze strany obhájce. Tedy takové, kde se laický obviněný neuchýlí k udělení pokynu, jelikož projednávané věci zkrátka nebude rozumět. V těchto situacích nezbude

²⁸ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 502.

²⁹ Aktuální znění: Zákon č. 85/1996 Sb., zákon o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ § 41 odst. 1 TR.

³¹ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 44.

obviněnému nic než důvěřovat svému právnímu zástupci, že zvolená taktika směřuje v jeho prospěch.³² Rovněž může nastat situace, kdy bude klient udělovat svému obhájci pokyny, které tento nemůže splnit, jelikož by tímto došlo k porušení právního, či stavovského předpisu. Takovými pokyny není obhájce vázán a o těchto důsledcích je povinen obviněného poučit.³³ V případě, že by na nich klient i nadále trval, je obhájce oprávněn vypovědět smlouvu o poskytování právních služeb.³⁴ Závěrem lze shrnout, že trestní obhajobou silně prostupuje zásada přísné solidarity obhájce s obviněným. Ta je omezena pouze právními předpisy, které obhájce musí při výkonu své činnosti dodržovat.³⁵

Jak již bylo výše zmíněno, obhájce je při přípravě obhajovací taktiky povinen primárně vycházet z informací a pokynů osoby obviněné. Proto volbě úspěšné taktiky obhajoby přispívá situace, kdy obviněný svého obhájce pravdivě obeznámí se všemi skutkovými okolnostmi daného případu. Zejména pak s tím, zda se skutků, které se mu kladou za vinu opravdu dopustil. V opačném případě by obhájce nedisponoval všemi důležitými informacemi, které byly pro přípravu obhajovací taktiky klíčové. To by mohlo vést k volbě taktiky obhajoby, která se v průběhu dokazování ukáže jako nevhodná.³⁶ Osobně si dovedu představit situaci, kdy advokát, jenž není pravdivě obeznámen se všemi okolnostmi skutkového stavu, položí při výslechu svědku otázku, na niž dostane odpověď, kterou v probíhajícím stadiu trestního řízení považuje za klientu prospěšnou. V následném dokazování se však ukáže, že obviněný v dotazované věci lhal o své vině, či advokátu nesdělil všechny důležité skutečnosti. Odpověď svědka na advokátem kladenou otázku tudíž obviněnému ve výsledku přitíží. Volbě úspěšné taktiky obhajoby prospívá, když obviněný svému obhájci pravdivě vylíčí skutkový stav a seznámí jej rovněž se skutečnostmi, které svědčí v jeho neprospěch. Obviněný sdělením pravdy obhájci nemá co ztratit, jelikož i v případě, že bude obhájce obeznámen o jeho vině, musí respektovat pokyn obviněného, aby jej i nadále hájil jako nevinného.³⁷ V případě, že obviněný neobeznámí svého obhájce pravdivě o skutečnostech viny, či nevinu, musí obhájce po celou dobu trestního řízení počítat s oběma možnými variantami viny a tomu přizpůsobit taktiku. Obhájce by se neměl slepě uvěřit skutečnostem, které mu byly předloženy ze strany orgánů činných v trestním řízení, či se nechat ovládnout emocemi, které v něm vytvoří názor o klientově vině, či nevině. Naopak by měl pozitivně motivovat svého klienta k vzájemné důvěře, na jejímž základě od něj získá všechny důležité prostředky obhajoby.

³² ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (druhá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 10/2001, s. 60-61.

³³ § 16 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., zákon o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 32-33.

³⁵ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástín základních otázek. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 10/2003, s. 30.

³⁶ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 34-35.

³⁷ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 34-35.

V průběhu trestního řízení, které se neustále vyvíjí, bude obhájce muset reagovat na všechny nově přibývajících okolnosti. Mnohdy bude nucen respektovat i zájmy obviněného, které nemají s účelem trestního stíhání nic společného (např. přání zachovat dobrou pověst).³⁸ Tyto zájmy mohou být pro obviněného natolik důležité, že nemusí souhlasit s učiněním procesního úkonu vůbec, či jej bude chtít odložit na vhodnější okamžik. Obhájce je vždy povinen dbát všech oprávněných zájmů obviněného, byť se nutně nemusí shodovat s hlavním účelem obhajoby (co nejefektivnějším prokázáním nevinu, či snížení viny obviněného). Taktiku obhajoby bude potřeba vždy volit rovněž s ohledem na veškeré oprávněné zájmy, jež se ukážou být v konkrétním okamžiku trestního řízení důležitými. K výše zmíněnému Ševčík uvádí: „*Cíle obhajoby, jako neodmyslitelného a neoddělitelného spolupůsobení při náležitém výkonu trestní jurisdikce, může být dosaženo zpravidla několikerým způsobem, z nichž každý má své přednosti i nevýhody; lege artis je obhájce povinen volit vždy ten, který s přihlédnutím ke všem rozhodným okolnostem jeví se být jako nejpříhodnější*“³⁹.

Obhájce se nikdy nesmí uchýlit k využití jiného prostředku obhajoby, než je mu dán k dispozici právními normami. Zároveň se také musí vyvarovat všech úkonů, které by mohly vést k neprospěchu obviněného. V praxi to například znamená, že obhájce nemůže aktivně postupovat takovým způsobem, který by směřoval k ovlivnění výpovědi svědka, poškozeného, či znalce, jelikož by tím porušil právní normy. Pokud by obdržel pokyn klienta směřující k takovému činu, je povinen jej odmítnout. Zároveň se však obhájce může, ba dokonce musí vyvarovat kladení takových otázek svědku, poškozenému či znalci, na něž by mohl dostat odpověď, která by mohla obviněnému ve výsledku přitížit.⁴⁰

Co se týče uplatnění, tedy výsledného použití, dohodnuté taktiky obhajoby, pak nejdůležitějším úkolem obhájce je umět se přizpůsobit podmínkám trestního řízení, správně se zorientovat ve stavu dokazování a seznámit se skutkovým a právním stavem obhajované věci.⁴¹ Dříve dohodnutá taktika musí být zvolena takovým způsobem, aby dokázala pohotově reagovat na neustále vyvíjející se trestní řízení. Musí být schopna čelit změnám a být způsobilá k případné improvizaci, tedy přizpůsobení aktuálním podmínkám v okamžiku nutnosti jejího použití. Při převzetí obhajoby se nelze slepě spoléhat na to, že již v této době máme k dispozici veškeré informace, které budou pro průběh trestního řízení klíčové. Je nutno počítat také s tím, že nám do řízení vstoupí okolnosti dříve nepředvídané, a také, že se okolnosti uvedené v obsahu usnesení o zahájení trestního stíhání mohou v průběhu následného dokazování snadno změnit. To může zapříčinit nejen změnu taktiky k dosažení cíle, ale také cíle samotného.⁴² Proto je vhodné

³⁸ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 55-56.

³⁹ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 56.

⁴⁰ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 33.

⁴¹ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 51.

⁴² ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (druhá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 10/2001, s. 65.

při promýšlení taktiky myslet na možná rizika a pokud možno taktiku koncipovat ve více variantách, které mohou přicházet v úvahu tak, aby ve výsledku byla co nejméně ovlivněna prvky náhodnosti.⁴³

Zvolené prostředky obhajoby, aby vedly ke stanovenému cíli, bude nutné obhajobou uplatnit včas. Pojem „včas“ zde primárně znamená „ve vhodnou chvíli“. Dle Ševčíka není toto včasné uplatnění limitováno žádnými procesními lhůtami, které zákon stanoví pro platnost, či neplatnost konkrétního procesního úkonu.⁴⁴ Okamžik uplatnění musí být zvolen tak, aby obhajoba dosáhla stanoveného cíle, a jeho volba záleží čistě na úvaze obhájce a osoby obhajované. To, kdy je vhodný čas k uplatnění práv zjistí obhajoba právě na základě přizpůsobení se podmínkám trestního řízení, správné orientace ve stavu dokazování a správnému seznámení se skutkovým a právním stavem obhajované věci.⁴⁵ Volbu času uplatnění prostředku obhajoby vždy činí obhájce po dohodě s klientem a na základě dosavadních poznatků o průběhu řízení. Až poté může obhajoba správně zvolit prostředky taktiky obhajoby a vhodný čas jejich uplatnění a tím dosáhnout zvoleného cíle.⁴⁶ Dle Ševčíka platí, že: „jednotlivé prostředky a způsoby obhajoby (nebo obhajoba jako celek) jsou uplatněny včas vždy tehdy, jestliže splní (nebo alespoň jsou s to splnit) účel, který je jimi sledován“⁴⁷.

2.3 Princip nemo tenetur se ipsum accusare

Při volbě vhodné obhajovací taktiky se obviněný může uchýlit k takzvané „nulové obhajobě“, tedy k uplatnění osobního práva obviněného nevypovídat. To ve zkratce znamená, že pokud se obviněný rozhodně aktivně nijak nepřispívá ke své obhajobě, nemůže k tomuto být nikým donucen. Kromě práva nevypovídat může obviněný zůstat nečinný rovněž v oblasti předkládání důkazů, či vyvracení obvinění, zkrátka není povinen vyvinout žádnou procesní aktivitu v této oblasti. Toto právo je obviněnému zaručeno na nejvyšší ústavní úrovni, konkrétně v článku 37 odst. 1 a článku 40 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Princip zákazu donucování k sebeobviňování (*nemo tenetur se ipsum accusare*)⁴⁸ je rovněž dovozen judikatorně na mezinárodní úrovni.⁴⁹ Judikatura i literatura shodně dovozují, že nelze usuzovat na vinu obviněného ze způsobu jeho obhajoby, např. z toho, že mlčí, či vypovídá jen částečně.⁵⁰

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 55.

⁴⁵ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (druhá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 10/2001, s. 65.

⁴⁶ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 51-55.

⁴⁷ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 56.

⁴⁸ MUSIL, Jan. *Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare)* [online]. Mvcr.cz, č. 4/2009 [cit. 12 ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webbpm/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobviňovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>.

⁴⁹ ESLP: rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 25. 2. 1993, ve věci *Funke proti Francii*, č. 10828/84, bod 44.

⁵⁰ REPÍK, Bohumil. K právu obviněného mlčet (Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva Allan vs. Spojené Království z 5. 11. 2002). *Bulletin advokacie*. 2004, č. 1/2004, s. 36-39.

Právo nepřispívat k vlastní obhajobě je osobním právem, jež je zaručeno přímo obviněnému. Otázkou zůstává, zda může obhájce radit obviněnému, aby tohoto svého práva využil a v dané věci zůstal pasivní. Odborná společnost se shoduje na tom, že takovou radu obhájce učinit může.⁵¹ To vyplývá již z ust. § 33 odst. 1 trestního řádu, kde se uvádí, že obviněný musí být v každém stadiu trestního řízení ze strany orgánů činných v trestním řízení řádně poučen o právu ve své trestní věci nevyprávět. Jelikož má obhájce procesní postavení pomocníka obviněného, není pochyb, že takováto rada je přípustnou obhajovací taktikou. Obhájce může obviněnému radit, aby vypovídal pouze částečně nebo vůbec. Může mu radit jak před učiněním, tak v průběhu procesních úkonů. Jedinou výjimku představuje ust. § 33 odst. 1 trestního řádu, který zakazuje obviněnému, aby se v průběhu svého vlastního výslechu s obhájcem radil o tom, jak odpovědět na již položenou otázku. Dle Mandáka však na základě tohoto ustanovení nelze dojít k závěru, že zahrnuje také zákaz, aby obhájce, při již položené otázce poradil obviněnému, aby na něj vůbec neodpověděl. Již ze samotného jazykového výkladu tohoto ustanovení vyvozujeme, že směřuje na zákaz radit obviněnému, jakým způsobem odpovědět. Nikoliv na zákaz radit, aby neodpověděl vůbec.⁵² Obhájce tedy nemůže obviněnému sdělit nejvhodnější odpověď na již položenou otázku, může mu však poradit, aby neodpověděl vůbec.

2.4 Složky taktiky obhajoby

Vlastní těžiště obhajoby jako takové vychází ze stanovení konečného cíle. Již při úvaze nad ním je nutné vzít v potaz skutkovou i právní stránku obhajoby v konkrétně projednávané věci. Oběma těmito složkám musí naležet stejná pozornost a obě musí být důkladně prodiskutovány. Teprve poté, co se obhájce zamyslí nad oběma těmito složkami, bude moct vyvodit konečný závěr o tom, zda těžiště postupu a taktiky obhajoby bude vycházet z oblasti skutkové nebo právní. Ve skutkové oblasti obhajoby bude obhájce prokazovat, že se inkriminovaný skutek vůbec nestal, nebo že se stal, ale není prokázáno, že jej spáchal obviněný. Naopak do oblasti právní obhajoby poté řadíme situace, kdy již bylo skutkově prokázáno, že se skutek opravdu stal a obviněný může být jeho pachatelem. Konkrétně pak případy, kdy: a) skutek spáchal pachatel, který není trestně odpovědný, b) skutek není trestným činem nebo jeho trestnost zanikla, c) skutek je jiným trestným činem, než tvrdí obviněný/obžaloba, d) skutek je takovým trestným činem, jak tvrdí obviněný/obžaloba. Je evidentní, že u varianty, již řadíme do oblastí právní, bude vždy nutné učinit určitý právní rozbor, musíme tedy znát právní řád.⁵³

⁵¹ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 10/2003, s. 37.

⁵² Tamtéž

⁵³ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (druhá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 10/2001, s. 60-63.

Klíčovou při tvorbě taktiky obhajoby se ukazuje být především *oblast skutková*. Zejména proto, že ve většině případů je pouze zde možná spolupráce mezi obhájcem a obviněným.⁵⁴ V odborné oblasti právní musí obviněný důvěřovat znalostem svého obhájce, jakožto profesionála o tom, že volba jeho taktiky bude směřovat k jeho prospěchu (jak jsem již nastínila v překlenutém textu).

Pokud obhájce připravuje obhajobu po stránce skutkové, bude se zaměřovat na prokázání buď toho, že se skutek vůbec nestal, nebo že se stal, ale není prokázáno, že jej spáchal obviněný. Cílem obhajoby tedy v tomto případě bude zastavení trestního stíhání státním zástupcem v přípravném řízení⁵⁵, zastavení trestního stíhání soudem v hlavním líčení⁵⁶ nebo vydání zprošťujícího rozsudku⁵⁷. Obhájce klade důraz na vybudování důvěry mezi jím a obviněným. Sám obviněný by měl při poradě s obhájcem pravdivě uvést, zda se skutek stal, či nikoliv. Pokud se stal, zda je jeho pachatelem on, nebo jiná osoba. Rovněž uvede důkazy pro tato svá jeho tvrzení. Pokud obviněný přizná, že skutek opravdu spáchal, musí popsat, jak se jej dopustil. Z tohoto popisu poté obhájce dovodí, zda jsou orgány činné v trestním řízení schopny mu jej prokázat a z tohoto vytvořit výslednou taktiku obhajoby.⁵⁸

Zdánlivě nejméně komplikovanou se může zdát situace, kdy obviněný doznává, že se dopustil inkriminovaného skutku. Z hlediska skutkové a právní složky obhajoby zde nevidíme žádný problém a v mnohých případech se nám může zdát obhajoba takového obviněného zcela zbytečná, jelikož vina je nepochybně prokázána. Důsledky takového doznání ale bývají opačné, jedná se o nejobtížnější druh obhajoby vůbec. V tomto případě bude obhajoba stavět svou taktiku ze subjektivní stránky trestného činu. Hodnotícím prvkem bude forma zavinění, motiv a dotčení celospolečenského zájmu, tedy zejména okolnosti určující stupeň nebezpečnosti⁵⁹ trestného činu, jež byl obviněným spáchán.⁶⁰ Cílem obhajoby v tomto případě bude dosažení spravedlivého potrestání ve prospěch pachatele – tzn. obhajoba se musí zaměřit na hodnocení důkazů, jež byly provedeny a klást důraz na z nich vyplývající okolnosti, které by mohly přispět k co nejnižšímu stanovení trestu pro obviněného.

⁵⁴ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (druhá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 10/2001, s. 60.

⁵⁵ § 172 odst. 1 písm. a), d) TŘ.

⁵⁶ § 223 TŘ.

⁵⁷ § 226 písm. a), c) TŘ.

⁵⁸ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 503.

⁵⁹ Stupeň nebezpečnosti trestného činu je označován, jako materiální stránka trestného činu. Zkoumá se až poté, co jsou nepochybně naplněny znaky formální stránky. Vyhodnocuje zejména: motiv, pohnutku, recidivu atd.

⁶⁰ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (druhá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 10/2001, s. 63.

2.5 Postup obhájce non lege artis

Jako *lege artis* označujeme postup splňující požadavky náležité odborné úrovně, tedy je v souladu s právními pravidly⁶¹ pro postup dané profese. Naopak za postup non lege artis považujeme postup protiprávní.⁶² V této kapitole se zaměřím na non lege artis postup obhájce z důvodu vadně zvolené taktiky obhajoby.

Jak již vyplývá z výše překlenutého textu, povinností obhájce je ochrana práv a oprávněných zájmů obviněného. K obhajobě obviněného musí vždy zvolit postup (taktiku), který považuje v daném řízení za nejvhodnější k dosažení předem stanoveného cíle. Obhajovací taktiku je potřeba náležitě promyslet, prodiskutovat s obviněným a užít ve vhodnou chvíli (k tomuto viz. podkapitola 2.1, 2.2).

Nevhodně zvolená, či užitá taktika obhajoby může spočívat v konání i opomenutí obhájce. Takovéto nevhodné jednání má pro obviněného negativní a často nenapravitelné důsledky. Jako příklad nenapravitelného opomenutí můžeme uvést zmeškání lhůty pro podání opravného prostředku – např. odvolání⁶³ bez důležitého důvodu⁶⁴. K aktivnímu jednání můžeme zařadit například vadnou skutkovou argumentaci, uplatnění nesprávného právního názoru na danou věc, či neznalost právního řádu, judikatury a odborné literatury.⁶⁵ Jak již bylo uvedeno v předešlých podkapitolách, obhájce musí při tvorbě a uplatnění obhajovací taktiky respektovat názor a přání obviněného. Zároveň však funguje jako profesionální právní pomoc, nesmí tedy učinit jakýkoliv krok, který by byl nezákonný nebo nepřijatelný a to, ač jej o to klient žádá – takovýto postup by byl rovněž považován za *non lege artis*.

Non lege artis postup obhájce může zapříčinit rozličné následky. Obviněný má v první řadě osobní právo vypovědět smlouvu o poskytování právních služeb z důvodu ztráty důvěry.⁶⁶ Následně ji může znovu uzavřít s jiným advokátem dle vlastního výběru. V případě, že byl obviněnému obhájce ustanoven, má právo požádat o změnu obhájce soud. Předpokladem této žádosti je řádné odůvodnění ztráty důvěry mezi obhájcem a obviněným. V případě non lege artis postupu hrozí obviněnému rovněž kárný postih⁶⁷ ze strany advokátní komory, jejíž stanovské předpisy je povinen při své profesní činnosti dodržovat. Za kárné provinění bylo mimo jiné kárnou komisí uznáno následující jednání advokáta: nepřipustné ovlivňování svědků, kteří vypovídají

⁶¹ Zejména ustanovení trestních předpisů, zákona o advokacii, či pravidla profesní etiky (srov. např. § 16 odst. 2, § 17 zákona o advokacii).

⁶² SOKOL, Tomáš. *Lege artis, známý pojem neznámého obsahu* [online]. Pravniradce.ekonom.cz, 21. dubna 2010 [cit. 11 ledna 2022]. Dostupné z: <https://pravniradce.ekonom.cz/c1-42774960-lege-artis-znamy-pojem-neznameho-obsahu>.

⁶³ § 248 odst. 1 TŘ.

⁶⁴ K tomuto srov. § 61 odst. 1 TŘ.

⁶⁵ MANDÁK, Václav. *Jednání obhájce na újmu klienta*. In: FENYK, Jaroslav (eds.). *Pocita Dagmar Císařové ke 75. narozeninám*. 1. vydání. Praha: Lexis Nexis, 2007, s. 62.

⁶⁶ § 20 odst. 2 zákona o advokacii.

⁶⁷ § 32, § 33 zákona o advokacii.

v rámci trestního řízení,⁶⁸ vědomě nepravdivé informování klienta o postupu ve věci,⁶⁹ použití prostředku obhajoby, který je v rozporu se zákonem⁷⁰ či nečinnost po převzetí zálohy na právní služby⁷¹. V krajním případě může non lege artis postup advokáta zapříčinit dočasný zákaz výkonu činnosti, nebo vyškrtnutí ze seznamu advokátů. Je nutno dodat, že k těmto intenzivním postihům se advokátní komora uchyluje v krajních případech. Většina postihů spočívá v uložení napomenutí, či pokuty.⁷² V nejkrajnějších případech není vyloučen trestní postih advokáta pro postup non lege artis, jakožto prostředek *ultima ratio* a to, pokud by se svým jednáním dopustili skutku, jenž svou povahou naplňuje skutkovou podstatu trestného činu.

Počet kárných postihů z důvodu non lege artis postupu obhájce není v českém právním prostředí nijak alarmující. Přesto však mívá každý jednotlivý exces advokáta nebývalou pozornost mediálního světa a přispívá k šíření negativního obrazu advokátní profese mezi laickou veřejností.⁷³ Do světa laické veřejnosti se často dostává pouze onen negativní obraz advokátní profese, již proto by měl každý advokát postupovat vždy lege artis tak, aby zbytečně nedošlo ke znevažování advokátního stavu.

⁶⁸ VRÁBLIKOVÁ, Petra. Z kárné praxe. *Bulletin advokacie*. 2020, č. 9/2020, s. 75-76.

⁶⁹ *Souborný věcný rejstřík ke kárným rozhodnutím ČAK 1991-2020* [online]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=213>. Č. 2/92.

⁷⁰ *Souborný věcný rejstřík ke kárným rozhodnutím ČAK 1991-2020* [online]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=213>. Č. 13/95.

⁷¹ *Souborný věcný rejstřík ke kárným rozhodnutím ČAK 1991-2020* [online]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=213>. Č. 3/99.

⁷² MALECKÝ, Robert. *ČAK: Kárná řízení u komory nejsou laxní, jak tvrdí Pelikán* [online]. *Cak.cz*, 13.5.2015 [cit. 11 ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=14457>.

⁷³ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 9/2003, s. 26-38.

3. Lež při obhajobě v trestním řízení

Rozhodující otázkou pro následující text této práce bude posouzení, zda se obviněný v trestním řízení může skutečně hájit jakýmkoliv způsobem, či jsou pro tuto jeho obhajobu stanoveny určité hranice. Znalost přípustné hranice obhajoby je klíčová nejen pro stanovení správné a efektivní obhajovací taktiky, ale rovněž také pro zachování její legality či legitimacy. Mělo by být zřejmé, jaká obhajovací taktika je v trestním řízení ještě přípustná a naopak, za jaké výroky již vzniká trestní odpovědnost. Samotný laický obviněný by měl znát meze svého případně nepravdivého projevu a rizika jeho využití.

Dále se v této kapitole zaměříme na lež při obhajobě v trestním řízení se zaměřením na osobu obhájce. Konkrétně, zda je přípustná odborná rada obhájce obviněnému, aby využil lživé obhajovací taktiky. Poslední podkapitola bude patřit problematice falešných důkazů, jejich vyhledávání obviněným či obhájcem, a následné použití v trestním řízení.

3.1 Limity lži při obhajobě

Účelem trestního řízení je dle ust. § 1 odst. 1 trestního řádu náležitě zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání pachatelů s důrazem na respektování základních práv a svobod všech osob, kterých se vedené trestní řízení dotýká.⁷⁴ Účelem institutu obhajoby dle Jelínka je ochrana zájmů obviněného tak, aby byly skutečnosti, na jejichž základě je trestně stíhán správně a včas objasněny s důrazem na vyhledání a objasnění těch skutečností, které svědčí ve prospěch obviněného.⁷⁵ Z výše uvedeného lze konstatovat, že účelu trestního řízení nikdy nemůže být dosaženo bez řádně vedené obhajoby. Jednotlivá práva a povinnosti vyplývající z práva na obhajobu již byla blíže rozebrána v přelomených kapitolách. Zbývá však posoudit kam sahají hranice legitimního využití obhajovacích práv, konkrétně se zaměřením na taktiku obhajoby založenou na lži.

Při stanovení limitů lži při obhajobě je potřeba vycházet ze základních zásad spravedlivého procesu a práva na obhajobu tak, jak je vymezen na vnitrostátní, komunitární či mezinárodní úrovni. Tyto základní zásady již byly blíže vymezeny v předchozím textu práce spolu s jejich limitujícími faktory. Klíčovou otázkou je, zda některá z nich výslovně garantuje obviněnému právo lhát při své vlastní obhajobě v trestním řízení, či zda lze z jejich textu toto právo dovodit některou z přípustných výkladových metod. Jediné právo, které je obviněnému výslovně přiznáno mezinárodními dokumenty, či vnitrostátní judikaturou je tzv. právo nulové pasivní obhajoby – tedy

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ GRIVNA, Tomáš a kol. *Právo na obhajobu. Teorie a praxe 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, s. 18.

právo nevytvídat (srov. kap. 2.3).⁷⁶ Lze však z právní úpravy vyvodit zájem zákonodárce na toleranci lži jako obhajovací taktiky?

Mezinárodní dokumenty, kterými je Česká republika vázána, či úprava ústavní úrovně garantují právo na obhajobu pouze rámcově a možné obhajovací taktiky nijak blíže nespecifikují. Trestní řád ve svých ustanoveních přiznává obviněnému pouze konkrétní práva, jež bude moci ke své obhajobě využít a prostřednictvím stanovené povinnosti poučení dohlíží na jejich řádné dodržování.⁷⁷ Obviněný má dle trestního řádu právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, uvádět skutečnosti a důkazy sloužící k obhajobě, činit návrhy, žádosti a podávat opravné prostředky. Trestní řád ale opět přímo neumožňuje realizaci těchto obhajovacích práv lživou formou, počítá pouze s tím, že bude uvádět vše ve svůj prospěch tak, aby byla obhajoba řádně realizována. Z uvedeného je zřejmé, že lidskoprávní dokumenty i vnitrostátní úprava definují pouze základní principy práva na obhajobu.

Stanovení blíže specifikovaných limitů obhajovacích taktik využitelných v praxi bude v kompetenci soudů, jakožto orgánů určených k výkladu právních předpisů. Je úkolem aplikační praxe rozhodnout, zda konkrétně zvolená obhajovací taktika ještě požívá lidskoprávní ochrany práva na obhajobu nebo ne.⁷⁸ Provazník ve svém článku uvádí, že k limitům lži obviněného při vlastní obhajobě se na lidskoprávní úrovni vyjádřil Evropský soud pro lidská práva v rozsudku *Brandstetter proti Rakousku*⁷⁹. Zde se soud uchýlil k bližšímu výkladu práva na obhajobu, když vyslovil závazný právní názor, že čl. 6 odst. 3 EÚLP nepřiznává obviněnému právo použít jakýkoliv argument ke své obhajobě. Přiznává členským státům Evropské unie právo stíhat obviněného za nepravdivé výroky při obhajobě učiněné, pokud tyto zakládají odpovědnost za trestný čin a negativně zasahují do sféry třetí osoby.⁸⁰ Tímto rozsudkem tedy soud určuje limity obhajovací taktiky na lidskoprávní úrovni. Nemůže být zvolena taková obhajovací taktika, jejíž realizace by zakládala odpovědnost za trestný čin a negativně zasahovala do právní sféry třetí osoby.

Lživá obhajovací taktika tedy, jak z výše uvedeného vyplývá, lidskoprávní ochrany nepožívá. Lze se jí domoci pouze tehdy, pokud jí umožňuje vnitrostátní pozitivní právo a orgány činné v trestním řízení by bránily jejímu využití.⁸¹

⁷⁶ PROVAZNÍK, Jan. *Trestněprávní meze lži při obhajobě v trestním řízení* [online]. Advokatnidenik.cz, 12. června 2019 [cit. 7. února 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/06/12/trestnepravni-meze-lzi-pri-obhajobe-v-trestnim-rizeni-2/>.

⁷⁷ Ust. § 33 odst. 1, § 2 odst. 13, § 92 odst. 2 TR,

⁷⁸ PROVAZNÍK, Jan. *Trestněprávní meze lži při obhajobě v trestním řízení* [online]. Advokatnidenik.cz, 12. června 2019 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/06/12/trestnepravni-meze-lzi-pri-obhajobe-v-trestnim-rizeni-2/>.

⁷⁹ ESLP: Rozsudek ze dne 28. 8. 1991, ve věci *Brandstetter proti Rakousku*, č. 11170/84, 12876/87, 13468/87.

⁸⁰ PROVAZNÍK, Jan. *Trestněprávní meze lži při obhajobě v trestním řízení* [online]. Advokatnidenik.cz, 12. června 2019 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/06/12/trestnepravni-meze-lzi-pri-obhajobe-v-trestnim-rizeni-2/>.

⁸¹ Tamtéž

Co se týče limitů lživé obhajoby na vnitrostátní úrovni v České republice, pak jsou tyto částečně určeny již zákonodárcem. Jediným současným zákonným omezením práva obviněného lhát při své vlastní obhajobě v trestním řízení je ust. § 91 odst. 1 trestního řádu. S účinností od 1. února 2019 byla do tohoto ustanovení nad rámec předchozího textu vložena povinnost orgánů činných v trestním řízení poučit obviněného před prvním výslechem o následcích trestného činu křivého obvinění a pomluvy.⁸² Z citovaného ustanovení je zřejmý zájem zákonodárce zabránit obviněnému páčání těchto trestných činů při vlastní obhajobě. Obviněný tedy nesmí při své výpovědi jinou osobu lživě obvinít z trestného činu, či ji pomluvit. K tomuto je potřeba dodat, že obviněnému nikdy nemůže hrozit trestní odpovědnost za přečin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku dle ust. § 346 trestního řádu. Skutkovou podstatu může naplnit pouze svědek nebo znalec. Obviněný tedy může uvádět nepravdu o okolnostech, které mají podstatný význam pro rozhodnutí nebo se rozhodnout takové okolnosti zamlčet. Pokud by zákonodárce měl v úmyslu stíhat obviněného za lež učiněnou při obhajobě, mohl jej mezi speciální subjekty tohoto trestného činu rovněž zařadit. Osobně mám za to, že zařazením obviněného mezi speciální subjekty tohoto trestného činu by došlo k silnému porušení práva na obhajobu, jelikož, jak uvádí Pro vazník ve svém článku: „*Obviněný se tak nemusí obávat, že se stane obětí komplotu svých spoluobviněných či svědků či že bude postižen za to, že se mu nepodařilo svá tvrzení prokázat nebo za to, že zjistí, že si jen průběh skutkového děje nezapamatoval zcela přesně*“⁸³. S přihlédnutím k výše uvedenému lze říci, že obviněný může při své obhajobě lhát vždy, když touto lží nedojde k naplnění skutkové podstaty některého z trestných činů (viz. kap. 4). Takový závěr také ostatně dovodíme již z ústavně zaručeného práva vyplývajícího z čl. 2 odst. 3 Listiny: „*Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá*“.

3.2 Právo obviněného lhát jako okolnost vylučující protiprávnost

Obviněnému je při výkonu vlastní obhajoby dovoleno lhát vždy, když tímto jednáním nenaplní skutkovou podstatu trestného činu. Při pročitání Pro vazníkovy článku mě však zaujal i jiný pohled na tuto zkoumanou problematiku. Dle něj existuje i opačné východisko, kdy právo obviněného lhát vyplývá přímo z práva na obhajobu. Bude tedy možno při obhajobě lhát i v případě, kdy by tímto byla naplněna skutková podstata trestného činu. Pokud se obviněný uchýlí při své obhajobě ke lži, tou naplní skutkovou podstatu trestného činu a tato je mu prokázána, automaticky se vylučuje trestní odpovědnost. Důvodem bude výkon práva na obhajobu, které zde

⁸² Historické znění: Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění zákona. č. 287/2018 Sb.

⁸³ PROVAZNÍK, Jan. *Trestněprávní meze lži při obhajobě v trestním řízení* [online]. Advokátnídeník.cz, 12. června 2019 [cit. 7. února 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/06/12/trestnepravni-meze-lzi-pri-obhajobe-v-trestnim-rizeni-2/>

bude fungovat, jako okolnost vylučující protiprávnost.⁸⁴ Znamenalo by to, že lež obviněného při vlastní obhajobě není natolik společensky škodlivou, aby mohla být uznána protiprávní.

Trestní zákoník jako takový upravuje okolnosti vylučující protiprávnost v hlavě třetí. Lež obviněného při obhajobě mezi ně pochopitelně neřadí. Je tedy otázkou, zda právní teorie či praxe označuje za okolnosti vylučující protiprávnost i jiné okolnosti nad rámec tohoto zákona. Právní teorie se shoduje na tom, že výčet okolností vylučujících protiprávnost není taxativní. Mohou být vytvořeny právní teorií a praxí a je možno je analogicky aplikovat spolu s normami trestního zákoníku. Analogii ve prospěch pachatele je v trestním právu dovoleno použít.⁸⁵ Dle mého názoru je z tohoto jasně zřejmé, že lež obviněného při vlastní obhajobě bychom mohli považovat za okolnost vylučující protiprávnost pouze tehdy, pokud by byla jako taková uznána právní teorií či praxí.

Co se týče uznání právní praxí, pak Provazník ve svém článku odkazuje nikoliv na rozhodovací praxi České republiky, ale Polska. Polský zákoník, podobně, jako ten náš ve své zvláštní části obsahuje trestný čin falešné obvinění.⁸⁶ Rozhodovací praxe došla k závěru, že se tohoto trestného činu nikdy nemůže dopustit obviněný, který naplnil skutkovou podstatu lživým výrokem učiněným při vlastní obhajobě. Obhajoba zde zafunguje jako okolnost vylučující protiprávnost, avšak pouze tehdy, pokud lživý výrok byl učiněn s cílem zmírnit trestněprávní následky obviněného (odvrátit podezření od vlastní osoby obviněním osoby jiné). Pokud by se obviněný dopustil této lži s jiným cílem, byl by trestně odpovědný.⁸⁷

Osobně se neztotožňuji s tím, že by měla být lež obviněného při obhajobě v trestním řízení považována za okolnost vylučující protiprávnost bez dalšího i v českém právním prostředí. Neztotožňuji se se závěry polského Nejvyššího soudu, jelikož v popsaném usnesení zásadně postrádám poměrování principů. Stojí zde proti sobě právo na obhajobu obviněného a zásah do práva třetí osoby. Pokud bychom se řídili polským usnesením, pak by bylo obviněnému umožněno beztrestně lživě svalit vinu, která je v trestním řízení přisuzována jemu, na třetí osobu. Tímto by této nevinné osobě způsobil trestní stíhání, které by v nejzazším důsledku mohlo vést až k justičnímu omylu – nespravedlivé odsouzení nevinné osoby. Pokud by byla později lež obviněného zjištěna a prokázána, nebyl by trestně odpovědný za způsobení těchto příkoří jiné osobě. Osobně zastávám názor, že obviněný při své obhajobě může lhát, pokud tímto jednáním

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ Hlava III. in DRAŠTÍK, Antoník, FREMR, Robert a kol. *Trestní zákoník: Komentář I. díl.* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2015, [cit. 9. 2. 2022]. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁸⁶ Art. 234 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny. Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553. [online] [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970880553>.

⁸⁷ Nejvyšší soud Polské republiky.: Usnesení Nejvyššího soudu Polské republiky ze dne 11. 1. 2006, sp. zn. I KZP 49/05 (OSNKW 2006/2/12), Nejvyšší soud Polské republiky.: Rozsudek Nejvyššího soudu Polské republiky ze dne 22. 10. 2013, sp. zn. V KK 233/13.

nezasahuje negativně do sféry třetích osob. Dle mne by vždy mělo dojít k poměřování vzájemně stojících principů s důrazem na posouzení následků lživého jednání obviněného. Pokud by obviněný lživým výrokem nezpůsobil škodlivý následek třetí osoby, či by tento byl v porovnání s právem na obhajobu bagatelní, osobně bych možnost okolnosti vylučující protiprávnost připustila. Bez vyvážení proti sobě stojících hodnot však automaticky nelze lež při obhajobě za okolnost vylučující protiprávnost považovat.

3.3 Limitace obhájce

Z předešlé kapitoly víme, že obviněný může při své obhajobě lhát bez ohledu na radu svého obhájce. V této kapitole se budeme zabývat tím, zda je možné, aby obhájce bez hrozby jakéhokoliv postihu radil obviněnému, aby zalhal, či jej ke lži přímo nabádal. Může tedy obhájce poradit obviněnému, aby při své obhajobě využil taktiku založenou na lži? Může jej o možnosti využití této taktiky poučit?

Mandák ve svém článku uvádí, že obviněný má možnost při své obhajobě lhát, pokud se k takovému jednání rozhodne sám. Taktéž je mu umožněno lhát v součinnosti s obhájcem nebo na jeho přímou radu.⁸⁸ Tímto se samotný obviněný nedopouští žádného prohřešku, pouze vykonává vlastní obhajobu, v souladu s výše již překlenutými limity. Co se týče osoby obhájce, pak následky lži dopadají na jeho osobu odlišně. Již samotná rada obhájce poskytnutá obviněnému, aby se při své obhajobě uchýlil ke lži, bude v rozporu s etickými principy výkonu funkce advokáta. Za takovýto *non lege artis* postup může být sankcionován, zejména pak kárně stíhán advokátní komorou.

Pouhé poučení obviněného o tom, že může využít obhajovací taktiku založenou na lži je považováno za přípustné.⁸⁹ Tento názor považuji za logický a správný. Pokud obhájce pouze poučí obviněného o možnosti lživé obhajoby, vytváří tím prostor pro rozhodnutí obviněného o tom, zda tuto taktiku skutečně využije. Tímto mu podává v souladu se zásadou rovnosti v trestním řízení informace o jeho vlastních procesních možnostech. Osobně bych řekla, že právě z důvodu zachování zásady rovnosti a spravedlivého procesu je toto poučení naopak nutné. Advokáti by jej měli poskytovat svým klientům povinně, každý obviněný by měl být vždy obhájcem obeznámen o všech svých procesních právech a povinnostech. Pokud však obviněného ke lži přímo navádí a případně mu současně radí, jak konkrétně tuto lež provést, měl by být za takové své jednání kárně odpovědný. Svádí totiž obviněného k nepoctivému jednání. Rada ke lživé obhajobě je v rozporu s etickými principy výkonu advokátní funkce.

⁸⁸ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástín základních otázek. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 10/2003, s. 37.

⁸⁹ Tamtéž

Otázkou je, jak oba tyto pojmy (poučení vs. rada, návod) fungují v praxi. Představme si situaci, kdy obhájce při poradě s klientem tomuto poskytne poučení o možnosti lhát ve výpovědi. Poté bude dosti pravděpodobně od nezkušeného obviněného následovat otázka směřující k obhájci, jak tuto lež nejlépe provést, aby vedla k úspěchu v trestním řízení. V ideálním případě by měl obhájce odvětit, že informace nad rámec poučení nemůže poskytnout, jelikož by se dopustil kárného prohřešku. Je však tento postup v souladu se zájmem obviněného? Mým názorem je, že pokud obviněný nebude při své lži odborně veden, stejně jako při jiných úkonech v trestním řízení, může si jejím využitím způsobit spíše problémy než prospěch. Pokud se tedy obviněný rozhodne při své obhajobě lhát, měl by obhájce i nadále chránit jeho nejlepší zájem. Minimálně probrat s obviněným, jakým způsobem a v jakém případě se rozhodl lhát, a zda je taková lež pro jeho obhajobu vhodná. Dohlédnout tedy na obviněného, aby si svou lží sám neuškodil, nikoliv ho však konkrétně nabádat, jak ji provést.

V praxi může rovněž nastat situace, kdy se obviněný rozhodne použít lživou taktiku bez vědomí svého obhájce. Ten později zjistí, že informace, které obviněný vypověděl, jsou založeny na lži. Je v tomto případě obhájce povinen takové jednání nahlásit, či odmítnout obhajobu? Obhájce opět musí postupovat v souladu se zájmy klienta, jehož je povinen hájit. Platí tedy to, co uvádí Mandák ve svém článku: „*Samotné tušení, či dokonce jistota obhájce o lživé výpovědi obviněného není též zákonným důvodem k odmítnutí obhajoby, k vypovězení plné moci nebo k podání žádosti ustanoveného obhájce, aby jej soud zprostil povinnosti obhajovat*“⁹⁰. Vzhledem k mlčenlivosti, kterou je advokát povinen zachovávat, a v souladu s povinností hájit nejlepší zájmy svého klienta, samozřejmě není možné lživou taktiku obviněného nahlásit.

Posledním případem, který si v této souvislosti uvedeme, je vědomá lež ze strany osoby obhájce. Samotná povinnost mlčenlivosti, kterou je povinen zachovávat, neopravňuje obhájce ke lživé odpovědi na otázku položenou ze strany orgánů činných v trestním řízení. Dle § 21 zákona o advokacii má advokát pouze právo odepřít výpověď z důvodu povinné mlčenlivosti. Pokud tak neučiní a záměrně vypovídá nepravdu proto, aby obviněnému umožnil uniknout trestnímu stíhání, či stíhání oddálil, může se dopustit trestného činu nadržování dle § 366 trestního zákoníku. Tento závěr vychází z ustálené judikatury Nejvyššího soudu.⁹¹ V tomto judikatorně posuzovaném případě advokát jako právní zástupce záměrně vypovídal nepravdu o skutečnostech významných pro trestní řízení. Svou vlastní obhajobu poté stavěl na argumentaci, že z důvodu mlčenlivosti, kterou je vázán ve vztahu ke svému klientu, lhát musel. Uváděl konkrétně, že: „*Byť by bylo možné v běžném kontextu lživou odpověď označit za morální problém, pak z pohledu advokátního stavu je daleko těším prohřeškem*

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ Nejvyšší soud: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1148/2007, bod II.

*proti povinnostem advokáta a proti principům advokátní etiky, kdyby zradil důvěru svého klienta a udal jej orgánům činným v trestním řízení v situaci, kdy mu takovou povinnost neukládá žádný existující právní ani stavovský předpis*⁹². Rovněž argumentoval tím, že se vztah advokát – klient blíží vztahu osob blízkých. S těmito argumenty se Nejvyšší soud neztotožnil. Konkrétně pak uvedl, že se advokát v tomto případě nenacházel v žádné privilegované pozici, která by mu umožňovala lhát ve prospěch svého klienta. Svým jednáním dle něj nejen naplnil skutkovou podstatu trestného činu nadržování, ale rovněž porušil ustanovení zákona o advokacii, podle kterých má advokát při výkonu své funkce postupovat čestně, svědomitě, v rámci zákona a nesnižovat důstojnost advokátního stavu.⁹³

3.4 Problematika falešných důkazů

Poslední podkapitola se zabývá obstaráváním falešných důkazů obviněným či obhájcem a jejich následným použitím při obhajobě v trestním řízení. Vyhledávat a opatřovat důkazy tedy ve většině případů může mimo obviněného samotného také obhájce, který má rovněž právo prověřovat je z hlediska vhodnosti jejich použití pro obviněného a hodnotit z pohledu práva na obhajobu.⁹⁴

Zde spatřuji podobné aspekty, jako v předešlé podkapitole. Máme-li situaci, kdy jsou falešné důkazy obstarány, či použity samotným obviněným při jeho vlastní obhajobě, a bez součinnosti s obhájcem, nevyvstává zde žádný problém. Obhájce musí jednat v zájmu obviněného, respektovat obsah spisu a obhajobu provést dle něj.⁹⁵ Pokud se tedy sám obviněný například rozhodne obstarat padělanou listinu a následně ji použít při své obhajobě, pak toto jednání nebude, stejně jako v případě lži, důvodem pro odmítnutí obhajoby obhájcem. Co se týče trestnosti obstarání a předložení falešných důkazů samotným obviněným, z logiky věci vyplývá, že by se tato situace měla posuzovat obdobně jako otázka lži v souladu se zásadou donucování k sebeobviňování. Poměrně velkou trhlinu do této zásady však přinesl nově zavedený trestný čin⁹⁶ maření spravedlnosti dle ust. § 347a trestního zákoníku. Skutkovou podstatu tohoto trestného činu může totiž naplnit i samotný obviněný, který vědomě předloží falešný důkazní prostředek, padělá či pozmění důkazní prostředek v úmyslu použít jej jako pravý při osobním úkonu obviněného. Závěrem tedy je, že obviněný smí při své obhajobě beztrestně uvádět nepravdivé skutečnosti.

⁹² Nejvyšší soud: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1148/2007, část: odůvodnění.

⁹³ § 16 odst. 2, § 17 zákona o advokacii.

⁹⁴ VANTUCH, Pavel. Kdy může obhajoba důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení? *Bulletin advokacie*. 2013, č. 7-8, s. 27.

⁹⁵ Tamtéž

⁹⁶ účinný od 1. 2. 2019.

Nesmí je však podpořit vědomě falešnými důkazními prostředky, jelikož za takové jednání již může být trestně odpovědný.⁹⁷

Pokud by se obstarání a předkládání falešných důkazů dopustil obhájce, pak takové jednání bude v rozporu s etickými pravidly pro výkon funkce advokáta a obhájci může hrozit kárný postih advokátní komory. Takovýto postup by rovněž nebyl v souladu s hmotným i procesním právem. Obhájce by obstaráním falešných důkazů mohl naplnit skutkovou podstatu trestného činu nadřování dle ust. § 366 trestního zákoníku. Pokud by se dopustil ovlivňování či nátlaku na svědky, jejichž výpověď je pro trestní řízení důležitá, pak by mohl naplnit i skutkovou podstatu trestného činu vydírání dle ust. § 175 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku. Co se týče trestného činu maření spravedlnosti dle ust. § 347a trestního zákoníku, k naplnění skutkové podstaty se poměrně podrobně vyjadřuje představenstvo advokátní komory, jelikož se významně dotýká činnosti advokátů.⁹⁸ Ve vyjádření je uvedeno, že tento trestný čin může spáchat advokát, který ví, že jde o důkazní prostředek padělaný, či pozměněný, a předloží jej v trestním řízení jako pravý. A to i tehdy, pokud pouze předkládá důkazní prostředek poskytnutý klientem. ČAK rovněž uvádí, že stále platí, že je vztah klienta a advokáta založen na jejich vzájemné důvěře a advokát nedisponuje oprávněním si pravdivost informací, které mu jsou klientem poskytnuty nijak ověřovat. Pokud tedy advokát poskytne *bona fide* falešný důkazní prostředek a není si jejich nepravdivosti vědom, vystavuje se dle představenstva riziku právní odpovědnosti za tr. č. maření spravedlnosti.⁹⁹ Z tohoto důvodu poskytuje advokátní komora advokátům ve svém vyjádření doporučení vyžadovat po jeho poučení od klienta učinění písemného prohlášení, že podle jeho dostupných informací nejde o důkazní prostředek padělaný, nebo pozměněný.

⁹⁷ ROZEHNAL, Aleš. *Maření spravedlnosti* [online]. Pravniprostor.cz, 17. ledna 2019 [cit. 13. června 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/mareni-spravedlnosti?fbclid=IwAR0XRj96xUdKjk2gn2ddpNCF-0jxKrmFjHhWM2SXYXFcjBIML5SATAftNu0>.

⁹⁸ *Informace představenstva ČAK ke trestnému činu maření spravedlnosti podle § 347a trestního zákoníku* [online]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=20626>, s. 3-4.

⁹⁹ *Informace představenstva ČAK ke trestnému činu maření spravedlnosti podle § 347a trestního zákoníku* [online]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=20626>, s. 4-5.

4. Následky lži při obhajobě v trestním řízení

Předchozí kapitolou byly vymezeny určující faktory obecných limitů vědomě nepravdivých výroků učiněných obviněným při obhajobě v trestním řízení. V této kapitole se sice budu rovněž zabývat nepravdivými výroky při obhajobě, avšak již s konkrétním zaměřením na skutkové podstaty jednotlivých trestných činů, které lze lživými výroky naplnit. Pro připomenutí je nutno uvést, že trestným činem se podle ust. § 13 odst. 1 trestního zákona č. 40/2009 Sb. rozumí: „...protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“. Skutkové podstaty jednotlivých trestných činů jsou uvedeny ve zvláštní části tohoto zákona, kde jsou dle povahy objektu chráněného zájmu rozděleny na jednotlivé hlavy.

4.1 Křivé obvinění - § 345 TZ

Dle Provazníka jde o patrně nejfrekventovanější trestný čin, kterého se v praxi může obviněný dopustit lhaním.¹⁰⁰ Součástí jsou dvě základní skutkové podstaty uvedené v prvních dvou odstavcích, kdy odstavec druhý je vůči prvnímu v poměru speciality. V prvním odstavci stačí pachatel k naplnění skutkové podstaty pouze lživě obvinít jinou osobu z trestného činu bez úmyslu přivodit této osobě trestní stíhání. K naplnění druhého odstavce naopak je tento specifický úmysl lživě obvinít jinou osobu a tímto jí přivodit trestní stíhání k naplnění potřeba.¹⁰¹ Lze tedy jednoduše říct, že pokud je lživé obvinění jiné osoby učiněno za přítomnosti orgánů činných v trestním řízení, které jsou vázány zásadou legality, bude naplněna speciální základní skutková podstata, jelikož tyto orgány jsou ze zákona povinny zahájit trestní stíhání všech trestných činů, o nichž se dozví.¹⁰² Není přitom podstatné, zda k trestnímu stíhání lživě obviněné osoby nakonec skutečně dojde. Skutková podstata druhého odstavce bude rovněž naplněna křivým obviněním z trestného činu, které pachatel učiní ve sdělovacích prostředcích. Sdělovací prostředky jsou dostatečně způsobilé přivést orgány činné v trestním řízení k zahájení úkonů k prověření viny obviněné osoby.¹⁰³

Pro naplnění prvního odstavce tohoto trestného činu není nutný úmysl přivodit jinému trestní stíhání, postačí jen zjištění toho, že tak učinila.¹⁰⁴ Povaha skutkové podstaty druhého

¹⁰⁰ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část I.* [online]. Právníprostor.cz, 7. listopadu 2019 [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-i>.

¹⁰¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 489.

¹⁰² PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část I.* [online]. Právníprostor.cz, 7. listopadu 2019 [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-i>.

¹⁰³ Nejvyšší soud: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 3 Tdo 1260/2008 (č. 35/2009 Sb. rozh. tr.).

¹⁰⁴ Nejvyšší soud: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2012, sp. zn. 8 Tdo 749/2012 (č. 45/2013 Sb. rozh. tr.).

odstavce je naopak již zcela dolosní, k jejímu naplnění je zásadně třeba, aby pachatel buď přímo chtěl obvinít jinou konkrétní osobu z trestného činu, nebo byl alespoň nepřímým srozuměn s tím, že v důsledku jeho obvinění může být stíhána. Orgány činné v trestním řízení budou muset pachateli prokázat, že si byl vědom toho, že jinou osobu obviňuje nepravdivě.¹⁰⁵ Je potřeba zmínit, jaké jednání lze spatřovat pod pojmem „obvinění“. Za takové považujeme svalení viny na jinou osobu, a to buď přímo, či pouhým jiným vylíčením skutečného průběhu skutku s vědomím, že toto mé vylíčení zakládá trestní odpovědnost jiné osoby.¹⁰⁶ Obvinění musí být namířeno vůči určité osobě. Tuto není nutno označit jménem, ale postačí, pokud ji individualizuje uvedením znaků, z nichž orgány činné v trestním řízení mohou spolehlivě dovodit, o kterou osobu jde.¹⁰⁷

Obviněný se však nemusí obávat, že by se pouhým konstatováním, svého podezření na spáchání trestného činu jinou osobou, dopustil trestného činu křivé obvinění, pokud je učiněno *bona fide*.¹⁰⁸ Lze říct, že pokud vyslovíme pouhé podezření na spáchání trestného činu určitou osobou, mohou se orgány činné v trestním řízení teprve rozhodnout, zda se na základě zjištěných okolností vyplatí tuto osobu trestně stíhat. Tímto svým jednáním v dobré víře pouze přispíváme k řádnému zjištění všech důležitých okolností případu a nemůžeme být trestně stíháni pro křivé obvinění. Pokud však s konečnou jistotou obviníme jiného ze spáchání trestného činu, či toto obvinění nepochybně vyvstane z našeho popisu skutku, orgány činné v trestním řízení musí postupovat v souladu se zásadou legality a skutková podstata tohoto trestného činu bude v případě lživého obvinění naplněna.

Judikatura shodně s odbornou literaturou tvrdí, že se tohoto trestného činu může dopustit i obviněný, a to rovněž také ve vztahu k obvinění, které bylo již vzneseno proti jeho vlastní osobě.¹⁰⁹ Zde dochází k přímému střetu práva na obhajobu obviněného se zájmem třetích osob. Pokud obviněný lživě obviní jinou osobu z trestného činu, kterého se dopustil on sám, a to v úmyslu přivodit trestní stíhání této osoby, naplňuje znaky tohoto trestného činu. Pokud by tedy došlo k situaci, kdy by byl jako svědek vyslýchán ten, kdo se ve skutečnosti dopustil skutku, kterého se tento výslech týká, uplatní se ve většině případů zásada *nemo tenetur se ipsum accusare*.¹¹⁰ Výjimkou z uplatnění této zásady je právě lživé obvinění jiné osoby ze spáchání trestného činu. Takovéto jednání ochrany nepoživá, jelikož svou povahou zasahuje do právní sféry jiné osoby, které by

¹⁰⁵ Nejvyšší soud ČSFR: Rozsudek vojenského senátu ze dne 6. 11. 1990, sp. zn. Tzv 28/90 (č. 63/1991 Sb. rozh. tr.).

¹⁰⁶ Tamtéž

¹⁰⁷ Nejvyšší soud ČR.: Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 1. 1987, sp. zn. 1 Tz 46/86 (č. 29/1988 Sb. rozh. tr.).

¹⁰⁸ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část I.* [online]. Právníprostor.cz, 7. listopadu 2019 [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-i>.

¹⁰⁹ Nejvyšší soud: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1568/2015.

¹¹⁰ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 10/2003, s. 28.

jednání mohlo způsobit neférovou újmu. Právo třetích osob zde převažuje nad právem na obhajobu.

Po orgánech činných v trestním řízení je vyžadováno náležité prokázání nepravdivosti obvinění. Pokud nakonec nedojde k prokázání viny osobě, která byla za pachatele označena, není to samo o sobě dostatečným důkazem o křivém obvinění s úmyslem přivodit trestní stíhání nevinnému.¹¹¹ K tomuto názoru se judikatorně přiklání kromě Ústavního soudu také Evropský soud pro lidská práva.¹¹² Závěrem lze shrnout, že trestný čin křivého obvinění může obviněný spáchat při své obhajobě vždy, pokud naplní znaky skutkové podstaty. Tomuto závěru nijak nebrání právní úprava, naopak mu jde naproti.¹¹³ Rovněž je zcela v souladu s rozhodovací praxí českých soudů. Dokud však není obviněnému spáchání trestného činu prokázáno a není vydán pravomocný rozsudek, je potřeba ctít zásadu presumpce neviny.¹¹⁴

4.2 Pomluva - 184 TZ

Uvedené ustanovení vztahující se k trestnému činu pomluvy obsahuje základní skutkovou podstatu, která je uvedena v prvním odstavci a kvalifikovanou skutkovou podstatu v odstavci druhém. Jako takové směřuje k ochraně lidské cti, důstojnosti a dobré pověsti, které na ústavní úrovni zakotvuje čl. 10 Listiny základních práv a svobod.¹¹⁵ Prvotně bude důležité vymezit rozdíl mezi trestnými činy křivého obvinění a pomluvy. U křivého obvinění se bude lživý výrok týkat obvinění jiné individualizované osoby z trestného činu a ve druhém odstavci bude toto obvinění činěno v úmyslu přivodit této osobě trestní stíhání. Křivým obviněním je tedy dle judikatury činnost pachatele, která může být podkladem k trestnímu stíhání nevinné osoby.¹¹⁶ Naopak trestný čin pomluvy upravuje situace, kdy někdo sdělí jakýkoliv nepravdivý údaj, který je způsobitelný značnou měrou ohrozit vážnost jednotlivce, kterého se týká u občanů, a tím mu způsobit vážnou újmu. Druhý odstavec se vztahuje na situace, kdy je tento nepravdivý údaj sdělen prostřednictvím tisku, filmu, rozhlasu, televize, počítačové sítě, či jiným obdobným způsobem.¹¹⁷ Za shodnou pro oba trestné činy považují skutečnost, že lze naplnit skutkovou podstatu pouze úmyslným (byť nepřímým) nepravdivým výrokem.

¹¹¹ Ústavní soud: Nález Ústavního soudu ze dne 7. 3. 2002, sp. zn. IV. ÚS 458/01.

¹¹² ESLP: Rozsudek ESLP ze dne 30. 6. 2011, ve věci *Klouvi proti Francii*, stížnost 30754/0, bod 42.

¹¹³ § 91 odst. 1 TR.

¹¹⁴ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavičce obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část I.* [online]. Pravniprostor.cz, 7. listopadu 2019 [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-i>.

¹¹⁵ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 267.

¹¹⁶ Tamtéž

¹¹⁷ § 184 TZ.

Předmětem útoku je v tomto případě pouze jednotlivec, ustanovení tedy nesměřuje k ochraně kolektivů, organizací či jiným skupinám osob. Je tedy nemožné dopustit se trestného činu pomluvy například vůči policii jako celku. Ochrana se poskytuje osobám bez ohledu na to, zda si svou vážnost uvědomují. Není rozhodné ani to, že o ohrožení své vážnosti pomluvou ví. Proto jsou chráněnými osobami také děti, osoby zmizelé, či zemřelé. Postačí, pokud je nepravdivý údaj schopen značnou měrou ohrozit jejich vážnost. Není potřeba, aby došlo k dokonání trestného činu – tedy aby nepravdivý údaj opravdu vážnost ohrozil, stačí, že je k způsobení tohoto následku způsobilý.¹¹⁸ K dokonání trestného činu se rovněž nevyžaduje veřejné sdělení nepravdivého údaje, postačilo by, kdyby byl sdělen i pouze jedné osobě (v případě prvního odstavce).

Dle Provazníka je zřejmé, že se doposud české soudy k problematice spáchání pomluvy při obhajobě v trestním řízení nevyjadřují.¹¹⁹ K této otázce se mi nepodařilo dohledat ani aktuální judikaturu. Z textu ust. § 91 trestního řádu je však zjevné, že s možností spáchat trestný čin při obhajobě zákonodárce počítá. Tímto ustanovením se jeho spáchání snaží zabránit, a to prostřednictvím poučovací povinnosti o následcích pomluvy před prvním výsledkem obviněného. Přístup zákonodárce je tedy shodný jako k trestnému činu křivé obvinění.

Při výpovědi může dojít k dilematu obviněného, zda určitý údaj sdělit nebo ne, zejména proto, že v současné situaci není schopen jej prokázat.¹²⁰ V tomto případě se tedy ukazuje jako nejdůležitější povaha předmětného výroku. Pokud jde o skutkové tvrzení (skutečnost, kterou lze zjistit pomocí dokazování, tedy prokázat nebo vyvrátit), pak je k tomu, aby byl výrok označen jako nepravdivý zásadně potřeba, aby byl ověřitelný. Jen ověřitelné skutkové tvrzení o určité objektivně existující realitě může být nepravdivým tvrzením ve smyslu ustanovení § 184 trestního zákoníku. Skutkovou podstatu nemůže naplnit hodnotící soud autora, který je pouhým subjektivním názorem, či pocitem.¹²¹ Pokusím se zde vylíčit, jak já osobně vnímám rozdíl mezi oběma těmito pojmy. Jako skutkové tvrzení bych označila například výrok obviněného o tom, že předvolaný svědek je irelevantní, jelikož se včera večer opil a páchal na ulici výtržností (například běhal po ulici nahý, což je určitě způsobilé značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů). Tento výrok je ověřitelný – zejména výpovědí jiných svědků tohoto svědkova nepřístojného jednání. Za hodnotící soud bych označila například novinový článek, který označuje váženého českého politika za tlustého opilce. Každý adresát novinového článku má na tělesné proporce, či přípustnou míru zkonsumovaného alkoholu rozdílný názor, jenž nelze nijak dokazováním

¹¹⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 267.

¹¹⁹ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část I.* [online]. Pravniprostor.cz, 7. listopadu 2019 [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-i>.

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ Nejvyšší soud: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2015, sp. zn. 3 Tdo 477/2015.

ovlivnit. Závěrem je třeba dodat, že z judikatury Nejvyššího soudu vyplývá, že skutkovou podstatu trestného činu pomluvy lze naplnit i výroky kombinujícími skutková tvrzení a hodnotící soud, ne však hodnotícím soudem samotným.¹²²

Jak již bylo výše zmíněno, české soudy se zatím nevypořádaly s problematikou možnosti spáchání trestného činu pomluvy v rámci obhajoby v trestním řízení. Provazník však ve svém článku¹²³ uvádí, že svou dosavadní judikaturou naznačují, že toto možné je. Judikatorně je například potvrzeno, že lze pomluvu spáchat v rámci procesního podání či podnětu vůči orgánu veřejné moci.¹²⁴ Uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu se týkalo podaného insolvenčního návrhu, ve kterém obviněný uvedl nepravdivé informace o jiné osobě, advokátovi. Soud v tomto případě uznal osobu, jež učinila insolvenční návrh vinnou s odůvodněním, že se dopustila zneužití zákonného prostředku k hájení zájmů dlužníků pouze s tím cílem, aby vážně poškodila čest a dobré jméno jiného. Bylo-li spáchání trestného činu pomluvy uznáno v rámci procesního podání, které bylo učiněno za účelem poškození jiné osoby, pak nevidím důvod, proč by se tato situace nemohla aplikovat také na případy, kdy se obviněný dopustí pomluvy při vlastní obhajobě.

Obviněný může spáchat trestný čin pomluvy v rámci své obhajoby v zásadě trojím způsobem: a) kritizuje práci orgánů činných v trestním řízení, aniž by je současně obviňoval ze spáchání trestného činu, b) vyjadřuje se kriticky ke svědkovi, znalci tak, že o něm uvede nepravdivý údaj, c) vyjadřuje se kriticky k poškozenému, či některému ze spoluobviněných.¹²⁵ Závěrem lze shrnout, že trestný čin pomluvy lze, podobně, jako trestný čin křivého obvinění spáchat lži při obhajobě vždy, jelikož to nezakazuje pozitivní právo.¹²⁶ Judikatorní praxe s tímto závěrem rovněž není v rozporu, její vlastní závěry lze analogicky využít.

4.3 Podvod - § 209 TZ

Tohoto trestného činu se v základní skutkové podstatě dopustí ten, kdo uvede jiného v omyl, využije omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a tímto jednáním obohatí sebe, či jinou osobu. Zároveň přitom způsobí na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou.¹²⁷ V konotacích s tématem práce, tedy lži při obhajobě v trestním řízení, se v této podkapitole nebudeme zabývat

¹²² Nejvyšší soud: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 7 Tdo 608/2008.

¹²³ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část I.* [online]. Pravniprostor.cz, 7. listopadu 2019 [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-i>.

¹²⁴ Nejvyšší soud: Usnesení nejvyššího soudu ze dne 26.2.2015, sp. zn. 8 Tdo 1352/2014.

¹²⁵ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část I.* [online]. Pravniprostor.cz, 7. listopadu 2019 [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-i>.

¹²⁶ § 91 odst. 1 TR.

¹²⁷ § 209 TZ.

zamlčením podstatných skutečností, jelikož to pro téma není podstatné. Naopak se zaměříme pouze na jednání v rámci obhajoby, kdy obviněný předkládá lživé skutečnosti, či využívá omylu orgánu činného v trestním řízení, svědka nebo poškozeného proto, aby tím zajistil výhodu pro sebe nebo jiného (čímž je skutek teprve dokonán)¹²⁸ a tímto jednáním zároveň vznikne újma jiné osobě. Obviněný tedy, oproti již zmíněným trestným činům, o nikom nesděljuje nepravdivý údaj k poškození jeho osobnostních práv, ani neobviňuje ze spáchání trestného činu, ale snaží se napadnout věrohodnost jiné osoby předstíráním nepravdivé skutečnosti.¹²⁹

Jelikož trestní řád, ani jiné předpisy, nepočítají s možností spáchat trestný čin podvodu při obhajobě v trestním řízení, není učinění závěru v této oblasti tak jednoduché, jak tomu bylo u výše popsaných trestných činů křivého obvinění a pomluvy. Dle Provazníka je judikatura v této oblasti velmi rozpolcená, někdy trestní odpovědnost za podvod připouští, jindy ne.¹³⁰ V posuzování problematiky trestného činu podvodu spáchaného v rámci vlastní obhajoby lze uvést dva názory. Prvním je judikatorně ustálený názor vycházející z občanskoprávního řízení sporného. Zde bylo Nejvyšším i Ústavním soudem shodně dovozeno, že v rámci tohoto řízení se jeho účastník nemůže dopustit trestného činu podvodu tím, že uvede nepravdivé skutečnosti s cílem přivodit protistraně majetkovou újmu.¹³¹ Pokud tento závěr analogicky použijeme na řízení trestněprávní, dojdeme k závěru, že trestný čin podvodu při obhajobě spáchat nelze. Osobně se však přikláním k tomu, že trestní odpovědnost za podvod možná je. V každém individuálním případě by mělo dojít k vyvážení principů a řádnému dokazování. Pokud obviněný úmyslně lže a tato lež se netýká skutku, za který je stíhán, tudíž již nemá s obhajobou nic společného, vystavuje se riziku trestní odpovědnosti za trestný čin podvodu i při vlastní obhajobě. Závěr tedy vždy musí vycházet z dokazování soudu.

Provazník ve svém článku uvádí jako příklad podvodu situaci, kdy obviněný předloží padělanou soukromou listinu s podpisem svědka, ve které tento potvrzuje svou vlastní špatnou finanční situaci. Obviněný touto listinou poukáže na možnost ovlivnění svědka příslibem finanční odměny ze strany nepřátel obviněného, která mu může v řízení uškodit. Nepravdivá informace o špatné finanční situaci obviněného se následně rozšíří mezi veřejnost a svědek, který

¹²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 313.

¹²⁹ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část I.* [online]. Právníprostor.cz, 7. listopadu 2019 [cit. 18 ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-i>.

¹³⁰ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část II.* [online]. Právníprostor.cz, 12. listopadu 2019 [cit. 20 ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-ii>.

¹³¹ Nejvyšší soud: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 229/2004. Ústavní soud: Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. I. ÚS 541/10.

je podnikatelem ztratí významný obchod, na kterém záviselo jeho podnikání.¹³² Obviněný se zde tedy snaží napadnout věrohodnost jiné osoby předstíráním nepravdy. Tato lež se přímo netýká skutku, za který je sám stíhán. Zároveň způsobí svědku nikoli nepatrnou škodu na jeho majetku ztrátou lukrativního obchodu, která je způsobena omylem veřejnosti o finanční situaci svědka, jakožto podnikatele.

Z judikatury vyplývá, že trestně postižitelné pro tento trestný čin určitě nebudou jednání, která požívají ochrany zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*. Například pokud obviněný uvede v omyl policejní nebo jiný rozhodný orgán ve snaze zamezit zjištění vlastní totožnosti.¹³³ V opačném případě také nelze posoudit jako podvodné jednání takové, kdy obviněný nepravdivě obviňuje sám sebe ze spáchání trestného činu, pokud tímto kryje vlastní, závažnější, trestnou činnost.¹³⁴ Dle judikatury tento trestný čin rovněž nelze spáchat podáním nepravdivého trestního oznámení policii, již z toho důvodu, že nepravdivé trestní oznámení není trestným činem.¹³⁵ Závěrem je nutno zmínit, že podle současné rozhodovací praxe nelze uvést v omyl ani soud.¹³⁶

4.4 Porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku – § 227 TZ

Dle ust. § 7a odst. 1 trestního řádu, je-li pro trestní řízení třeba zjistit majetkové poměry obviněného, může předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán vyzvat tuto osobu, nebo osobu jí blízkou, aby mu v jím stanovené přiměřené lhůtě zaslala prohlášení o zjišťovaném majetku. Odstavec čtvrtý tohoto ustanovení poté uvádí, že má-li orgán pochybnosti o pravdivosti nebo úplnosti prohlášení, může obviněného předvolat k výslechu. V odstavci prvním (předposlední věta), je rovněž obviněnému zákonem dána možnost odeprít učinění prohlášení.¹³⁷ Otázkou tedy je, zda obviněný nutně musí odeprít učinění prohlášení, pokud by mu pro trestní řízení uškodilo, kdyby jej sdělil pravdivě, nebo bude i nepravdivé či neúplné prohlášení o majetku kryto obhajovací zásadou *nemo tenetur se ipsum accusare*.

Skutkovou podstatu ustanovení § 227 trestního zákoníku naplní mimo jiné ten, kdo v řízení před soudem nebo jiným orgánem veřejné moci v prohlášení o majetku uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo odmítne splnit zákonnou povinnost učinit pravdivé prohlášení o majetku.¹³⁸ Otázkou tedy zůstává: Disponuje skutečně obviněný právem odeprít učinění prohlášení o majetku dle ust. § 7a trestního řádu nebo v případě jeho odeprání současně naplní

¹³² PROVAZNÍK, Jan. (Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část I. [online]. Právníprostor.cz, 7. listopadu 2019 [cit. 18. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-i>.

¹³³ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 10/2003, s. 29.

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ Nejvyšší soud: Rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2006, sp. zn. 15 Tdo 574/2006.

¹³⁶ HŘEBÍČEK, Vlastislav. K otázce uvedení soudu v omyl. *Trestněprávní revue*. 2017, roč. 16, č. 5, s. 108.

¹³⁷ § 7a odst. 1, odst. 4 TR.

¹³⁸ 227 TZ.

skutkovou podstatu trestného činu dle ust. § 227 trestního zákoníku? Nebo se tím, že je obviněnému garantováno právo odepřít učinění prohlášení o majetku automaticky zbavuje trestní odpovědnosti za § 227 trestního zákoníku?

Dle Provozníka, pokud má obviněný právo prohlášení o majetku odepřít a skutečně jej využije, nemůže naplnit skutkovou podstatu tohoto trestného činu. Byla-li však k učinění pravdivého prohlášení o majetku orgánem činným v trestním řízení vyzvána jiná osoba, která právem odepřít prohlášení dle ust. § 7a trestního řádu nedisponuje, musí prohlášení učinit vždy a podle pravdy.¹³⁹ Pokud by však tohoto svého práva nevyužil a učinil nepravdivé, či neúplné prohlášení, porušil by povinnost vypovídat pravdivě a byl by plně trestně odpovědný za tento trestný čin? Z logiky věci bychom mohli odpovědět, že ano. Musíme však opět vzít v úvahu úmysl zákonodárce. Prohlášení o majetku je svou povahou blízké prosté výpovědi obviněného. Při té obviněný, jak již víme, lhát může vždy, jelikož odpovědnými za trestný čin křivé výpovědi a znaleckého posudku dle ust. § 346 trestního zákoníku mohou být pouze svědek a znalec.¹⁴⁰ Obviněný dle tohoto může uvádět nepravdu o okolnosti, která má podstatný význam pro rozhodnutí, a tou prohlášení o majetku nepochybně je. V tomto případě dle mého vítězí právo na obhajobu a obviněný za tento trestný čin nemůže být trestně odpovědný.

4.5 Některé další trestné činy

Další skupinu trestných činů jsem se rozhodla zařadit dohromady do jedné podkapitoly. Stalo se tak z jednoduchého důvodu, dle mě je spojují výrazné společné znaky. Jedná se o trestné činy podle ust. § 355 a § 356 trestního zákoníku. Jejich skutkové podstaty lze shodně naplnit verbálním veřejným projevem směřujícím vůči určité skupině osob. Ustanovení § 355 směřuje na situace, kdy někdo určitou skupinu osob, národ, rasu či etnikum veřejně hanobí. Hanobením se rozumí hrubě urážlivý projev, kterým může dojít ke hrubému znevážení, potupení nebo zesměšnění výše uvedených skupin.¹⁴¹ Druhé ze jmenovaných ustanovení se zabývá situacemi veřejného podněcování k nenávisti nebo k omezování práv a svobod vůči národu, rase, etnické skupině či jiným skupinám osob.

V podobných souvislostech je rovněž nutno se zabývat trestnými činy dle ust. § 403 a § 404 trestního zákoníku. Obě skutkové podstaty spojuje určitý kladný vztah ke hnutím prokazatelně

¹³⁹ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část II.* [online]. Pravniprostor.cz, 12. listopadu 2019 [cit. 20 ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-ii>.

¹⁴⁰ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část II.* [online]. Pravniprostor.cz, 12. listopadu 2019 [cit. 20 ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-ii>.

¹⁴¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 504.

směřujícím k potlačení práv a svobod člověka. První z nich se vztahuje na situace, kdy někdo takové hnutí založí, podporuje, či propaguje. Naopak druhé z nich stačí naplnit pouhým veřejným projevem sympatií k tomuto hnutí. Je nutné vymezit základní rozdíl mezi oběma ustanoveními. K naplnění základní skutkové podstaty ust. § 403 je nutné hnutí podporovat, čímž rozumíme jednání směřující k posílení hnutí, získání příznivců pro něj a rozšíření jeho vlivu. Není přímo stanoveno, že podpora musí být učiněna veřejně. Skutkovou podstatu tohoto trestného činu naplníme rovněž propagací, což je veřejné šíření idejí tohoto hnutí, vedené záměrem získat pro něj stoupence.¹⁴² Pokud někdo pouze veřejně projevuje sympatie k takovému hnutí, pak naplňuje samostatnou skutkovou podstatu ust. § 404. Projevem sympatií se rozumí výslovné, či konkludentní vyjádření pozitivního názoru a vztahu. Pro účely zmíněných trestných činů rovněž připomínám ust. § 117 trestního zákoníku, kde se výslovně uvádí, že trestný čin je spáchán veřejně, je-li spáchán buď před nejméně třemi osobami současně přítomnými (odlišnými od spolupachatelů),¹⁴³ nebo prostřednictvím tisku, filmu, rozhlasu, televize, počítačové sítě, či jiným obdobným způsobem.

Zbývá tedy posoudit, zda lze skutkové podstaty výše popsanych trestných činů naplnit při obhajobě v trestním řízení. A pokud ano, zda je lze naplnit lží. Vezmeme-li v potaz výše zmíněné, pak mám za to, že nemůže být pochyb o tom, že skutkovou podstatu lze naplnit při obhajobě v trestním řízení. Důvodem je, že je lze spáchat verbálním projevem. Lze zjednodušeně říct, že pokud se obviněný při výkonu své obhajoby uchýlí k vyslovení takových skutečností, které jsou způsobitelné naplnit skutkovou podstatu některého z těchto trestných činů, není o spáchání pochyb. Bude však nutné dodržet podmínku veřejného verbálního projevu. Projev není nutno explicitně učinit například při veřejném soudním jednání, byť by svou povahou podmínku veřejnosti nepochybně naplňoval. Postačí, jak již bylo řečeno, jeho učinění před nejméně třemi současně přítomnými osobami.

Zbývá posoudit, zda lze skutkové podstaty výše zmíněných trestných činů naplnit při obhajobě v trestním řízení lživým projevem. Mám za to, že o této možnosti rovněž není pochyb. Lze-li je naplnit verbálním projevem při obhajobě, stačí ke splnění této podmínky, aby byl tento projev nepravdivý – lživý. Provozník ve svém článku uvádí například situaci, kdy se obviněnému klade za vinu trestná činnost, která sama o sobě nemá žádnou diskriminační povahu. Obviněný se při své obhajobě rozhodne využít obhajovací taktiku, ve které v hlavním líčení svaluje vinu na skupinu osob, o níž se domnívá, že by soud mohl uvěřit tomu, že trestný čin spáchala, a tím zastříť vinu vlastní. Činí tak z toho důvodu, že touto trestnou činností jsou příslušníci určité

¹⁴² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 542.

¹⁴³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 504.

skupiny osob obecně známí, využívá k tomu zažitých stereotypů a doufá, že se rovněž soud bude řídit předsudky. Klade důraz na prezentaci zažitých negativních znaků této skupiny, zdůrazňuje jejich méněcennost, či nedostatek vzdělání způsobující sklon k páchání trestné činnosti.¹⁴⁴ Takové jednání nepochybně budí emoce, kterými by se spravedlivý soud neměl nechat ovládnout. Není však vyloučeno, že takovýto lživý projev může nakonec vést k nesprávnému skutkovému závěru soudu.

¹⁴⁴ PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část II.* [online]. Pravniprostor.cz, 12. listopadu 2019 [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: <https://www.prapniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-ii>.

Závěr

Právo na obhajobu je součástí práva na spravedlivý proces a jako takové je garantováno předpisy komunitárního, mezinárodního i vnitrostátního práva – a to jak na ústavní, tak zákonné úrovni. Již z tohoto je patrný výrazný zájem státu na ochraně práv laického obviněného stojícího v trestním řízení vůči profesionálům, jakými jsou orgány činné v trestním řízení. Obviněný má možnost nejen osobní (vlastní) obhajoby, ale také právo zvolit si k ochraně svých práv obhájce dle vlastních preferencí. Toto právo je mu garantováno bez ohledu na finanční prostředky, kterými disponuje. Právo na obhajobu jako takové již bylo podrobně vyčerpáno velkým množstvím odborných článků, literatury i judikatury, proto jsem se rozhodla ve své práci podrobně zaměřit pouze na otázku obhajovacích taktik.

Při volbě vhodné obhajovací taktiky je obhájce vždy povinen vycházet z postupu, na kterém se dohodne s obviněným. On sám funguje pouze jako „právní pomocník“. Jakožto znalec práva musí při své činnosti respektovat právní předpisy, ať již ústavní, zákonné či profesní. Při tom všem je jeho hlavním úkolem dbát o to, aby zvoleným způsobem obhajoby neztížil situaci obviněného a objevil co možná nejvíce okolností svědčících v jeho prospěch. Zvolené prostředky obhajoby musí uplatnit ve vhodnou chvíli a musí být stanoveny tak, aby se dokázaly přizpůsobit dynamicky se vyvíjejícímu trestnímu řízení. Vadně zvolená taktika je považována za postup non lege artis a může s sebou nést řadu negativních důsledků pro chybujícího obhájce. Konkrétní druhy obhajovacích taktik vymezeny nejsou. Obhájce při jejich tvorbě vychází z právní úpravy práva na spravedlivý proces, trestněprávních a profesních předpisů. Proto se většinový text této práce zabývá otázkou, zda lze za přípustnou obhajovací taktiku v trestním řízení zvolit lež. Problematika lži při obhajobě v trestním řízení je v současné době laickou i mnohou odbornou (zejména advokátní) veřejností vnímána tak, že obviněný smí lhát vždy, když tím nenaplní skutkovou podstatu některého trestného činu. Zda je tomu opravdu tak jsem se rozhodla zkoumat ve své diplomové práci. Otázka lži při obhajobě není odbornou literaturou, články ani judikaturou nijak podrobně zkoumána a neexistuje na ni jednotný převládající názor. Pravdou je, že se jí detailnější formou zabývá pouze několik odborných článků, ze kterých tato práce vychází. Dle mého je v určitých otázkách tohoto tématu stále patrná rozpolcenost právních teoretiků vycházejících zejména z textu právních předpisů a odpovídajících principů, vůči praktikujícím odborníkům (zejména pak obhájcům), kteří se soustředí hlavně na praktickou aplikaci a s tím související co nejlepší poskytnutí právní pomoci klientům.

Diplomová práce si ve svém úvodu kladla za cíl odpovědět na tři hlavní výzkumné otázky. První se zabývá tím, zda česká právní úprava výslovně připouští právo obviněného lhát v trestním řízení za jakýchkoliv okolností. Pro kvalifikovanou odpověď na tuto otázku bylo zapotřebí

analyzovat stav současné právní úpravy, a to od ústavní až po zákonnou úroveň. Rovněž vzít v potaz úpravu komunitární a mezinárodní. Současná úprava definuje pouze základní principy práva na obhajobu. Neumožňuje výslovně jejich realizaci lživou formou a nevyjadřuje se k otázce uznání lži jako okolnosti vylučující protiprávnost. Jediným výslovně přiznaným právem mezinárodními dokumenty i vnitrostátní judikaturou je nulová (pasivní) obhajoba. Otázkou však zůstává, jestli lze právo obviněného lhát dovést výkladem právních předpisů. Posouzení toho, zda lživá obhajovací taktika odpovídá základním principům právních předpisů bude v kompetenci soudů, jakožto orgánů určených k jejich výkladu. K otázce lživé obhajovací taktiky se na lidskoprávní úrovni vyjádřil ESLP v Rozsudku ze dne 28. 8. 1991, *ve věci Brandstetter proti Rakousku*, č. 11170/84, 12876/87, 13468/87. Dle něj nesmí být zvolena taková obhajovací taktika, jejíž realizace by zakládala odpovědnost za trestný čin a negativně zasahovala do práv třetí osoby. Právu lhát tedy nepřisoudil plnou lidskoprávní ochranu. Co se týče vnitrostátní úpravy, zde je uvedena pouze jediná limitace obviněného v lživých projevech při obhajobě, určuje ji § 91 odst. 1 TŘ. Limit je spatřován v poučovací povinnosti OČTŘ směřující k obviněnému, kterou se zákonodárce snaží zabránit páčání trestního činu křivého obvinění a pomluvy při vlastní obhajobě. Právo obviněného lhát za jakýchkoliv okolností tedy není českou právní úpravou, judikaturou či judikaturou ESLP výslovně připuštěno. Z výše uvedeného lze však říci, že obviněný smí lhát vždy, pokud tím nenaplní skutkovou podstatu některého z trestných činů.

Další stanovená výzkumná otázka se zabývá mezemi činnosti obhájce při lživé taktice, z čeho se tyto vyvozují a čím jsou ovlivněny. Pokud obhájce přímo radí obviněnému, aby při své obhajobě lhal, či jej k této lži přímo navádí, jde podle současné právní úpravy o *non lege artis* postup. Za ten může být kárně stíhán advokátní komorou, jelikož jde o rozpor s etickými principy výkonu funkce stanovenými zákonem o advokacii. Naopak pouhé poučení o možnosti obviněného lhát je přípustné a osobně jej považují za nutné k zachování zásady spravedlivého procesu. Situace, kdy se obviněný sám rozhodně využít lživé obhajovací taktiky bez vědomí obhájce, není důvodem k odmítnutí obhajoby. Vzhledem k povinné mlčenlivosti není samozřejmě možné takový postup obviněného nahlásit. Povinnost mlčenlivosti jako taková však samotného obhájce neopravňuje ke lživé odpovědi na otázku položenou ze strany OČTŘ, může pouze odepřít odpověď na položenou otázku. Pokud by se k lživé odpovědi obhájce uchýlil, mohl by naplnit skutkovou podstatu trestného činu nadřování dle § 366 TZ. Názor je podpořen judikaturou Nejvyššího soudu podrobně rozepsanou v textu podkapitoly 3.3.

Poslední výzkumná otázka hledala odpověď na to, jaké jsou konkrétní limity lži při obhajobě v trestním řízení, jaké faktory je určují a s jakými následky se obviněný při jejich překročení může potýkat. Jediným zákonem stanoveným limitem pro obviněného je naplnění

skutkové podstaty některého z trestných činů. Obviněnému tedy může hrozit trestněprávní postih. Nejfrekventovanějším trestným činem, kterého se může dopustit je křivé obvinění dle § 345 TZ. Postačí k tomu pouhé naplnění skutkové podstaty. Naopak obviněnému nikdy nemůže hrozit postih za přečin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku dle § 346 TZ. Zákodárce počítá i s možností spáchání trestného činu pomluvy dle § 184 TZ, ačkoliv se české soudy k této problematice dosud nevyjádřily. Ve složitějších případech lze po pečlivé úvaze přemýšlet také o odpovědnosti obviněného za podvod dle § 209 TZ, porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku dle § 227 TZ, hanobení národa, rasy a etnické skupiny dle § 355 TZ a podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 TZ.

Diplomová práce se nad rámec živých projevů, na které směřovaly výzkumné otázky zabývala rovněž také problematikou obstarávání a předkládání falešných důkazů obviněným a obhájcem. Práce se až na drobné výjimky naopak nezaobírala srovnáním české právní úpravy a úprav zahraničních v souvislosti s tímto tématem. Zajisté tedy poskytuje široký prostor pro další výzkum. Při zpracování jsem rovněž postrádala další odborné názory na možnost naplnění skutkové podstaty některých trestných činů lži při obhajobě. Osobně bych určitě uvítala více odborných publikací nebo judikatury vztahující se na problematiku spáchání tr. č. podvodu a pomluvy tímto způsobem.

Zejména v otázce poučení o možnosti lhát, či navádění ke lži obhájcem vnímám velký rozpor teorie s praxí. Myslím si, že většina praktikujících advokátů nebude mezi těmito dvěma pojmy shledávat výrazný rozdíl a budou se snažit dosáhnout úspěšné obhajoby za každou cenu bez velkého respektu k jejich vzájemným odlišnostem. To vše i pod hrozbou kárného postihu. V ideálním případě bych navrhla vytvoření příručky, ve které by byly jasně vytyčeny hranice legitimní taktiky obhajoby, či aspoň sepsány příklady nežádoucích situací.

Použitá literatura

Monografie

- FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 951 s.
- VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 1257 s.
- VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. Praha: C. H. Beck, 2014, 1047 s.
- VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 1998, 666 s.
- JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2011, 416 s.
- GRIVNA, Tomáš a kol. *Právo na obhajobu. Teorie a praxe 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2016, 302 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, 1280 s.
- MANDÁK, Václav. Jednání obhájce na újmu klienta. In: FENYK, Jaroslav (eds.). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vydání. Praha: Lexis Nexis, 2007, s. 61-70.

Komentář

- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až § 156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1920 s.
- KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1696 s.
- DRAŠTÍK, Antoník, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: Komentář I. díl* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2017, [cit. 8. 2. 2022]. Dostupné z: www.aspi.cz.
- DRAŠTÍK, Antoník, FREMR, Robert a kol. *Trestní zákoník: Komentář I. díl*. [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2015, [cit. 9. 2. 2022]. Dostupné z: www.aspi.cz.

Právní předpisy

- aktuální znění: Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- aktuální znění: Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- historické znění: Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění zákona č. 287/2018 Sb.
- aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

aktuální znění: Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

aktuální znění: Zákon č. 85/1996 Sb., zákon o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

legislativa Polské republiky: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997, Kodeks karny, Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553. [online] [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970880553>.

Mezinárodní dokumenty

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 23. března 1976 vyhlášený pod č. 120/1976 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 10. prosince 1948 vyhlášena pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

- **Ústavní soud**

Ústavní soud: Nález Ústavního soudu ze dne 11. 2. 2020, sp. zn. IV. ÚS 3740/19.

Ústavní soud: Nález Ústavního soudu ze dne 7. 3. 2002, sp. zn. IV. ÚS 458/01.

Ústavní soud: Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. I. ÚS 541/10.

- **Nejvyšší soud**

Nejvyšší soud: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 3 Tdo 1260/2008 (č. 35/2009 Sb. rozh. tr.).

Nejvyšší soud: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2012, sp. zn. 8 Tdo 749/2012 (č. 45/2013 Sb. rozh. tr.).

Nejvyšší soud: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1568/2015.

Nejvyšší soud: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2015, sp. zn. 3 Tdo 477/2015.

Nejvyšší soud: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 7 Tdo 608/2008.

Nejvyšší soud: Usnesení nejvyššího soudu ze dne 26.2.2015, sp. zn. 8 Tdo 1352/2014.

Nejvyšší soud: Rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2006, sp. zn. 15 Tdo 574/2006.

Nejvyšší soud: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1148/2007.

Nejvyšší soud: Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 229/2004.

- **Evropský soud pro lidská práva**

ESLP: Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 25. 2. 1993, *ve věci Funke proti Francii*, č. 10828/84.

ESLP: Rozsudek ESLP ze dne 30. 6. 2011, *ve věci Klouvi proti Francii*, stížnost 30754/0.

ESLP: Rozsudek ESLP ze dne 28. 8. 1991, *ve věci Brandstetter proti Rakousku*, č. 11170/84, 12876/87, 13468/87.

- **Historické instituce**

Najvyšší súd ČSFR: Rozsudok vojenského senátu ze dne 6. 11. 1990, sp. zn. Tzv 28/90 (č. 63/1991 Sb. rozh. tr.).

Nejvyšší soud ČSR.: Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 1. 1987, sp. zn. 1 Tz 46/86 (č. 29/1988 Sb. rozh. tr.).

- **Zahraniční instituce**

Nejvyšší soud Polské republiky.: Usnesení Nejvyššího soudu Polské republiky ze dne 11. 1. 2006, sp. zn. I KZP 49/05 (OSNKW 2006/2/12).

Nejvyšší soud Polské republiky.: Rozsudek Nejvyššího soudu Polské republiky ze dne 22. 10. 2013, sp. zn. V KK 233/13.

Článek v odborném časopise

ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 9/2001, s. 50-60.

ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (druhá část). *Bulletin advokacie*. 2001, č. 10/2001, s. 60-69.

VRÁBLIKOVÁ, Petra. Z kárné praxe. *Bulletin advokacie*. 2020, č. 9/2020, s. 75-76.

MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 9/2003, s. 26-38.

REPÍK, Bohumil. K právu obviněného mlčet (Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva Allan vs. Spojené Království z 5. 11. 2002). *Bulletin advokacie*. 2004, č. 1/2004, s. 36-39.

HŘEBÍČEK, Vlastislav. K otázce uvedení soudu v omyl. *Trestněprávní revue*. 2017, roč. 16, č. 5, s. 105-111.

UHLÍŘOVÁ, Marta. Změny v oblasti obhajoby v trestním řízení. *Kriminalistika*. 2012, č. 3, s. 179.

VANTUCH, Pavel. Kdy může obhajoba důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení? *Bulletin advokacie*. 2013, č. 7-8, s. 27-32.

MUSIL, Jan. Ochrana práv obviněného v trestním řízení – tendence. *Trestní právo*. 2006, č. 11, s. 3-8.

VANTUCH, Pavel. K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 11, s. 19-23.

Internetová stránka

SOKOL, Tomáš. *Lege artis, známý pojem neznámého obsahu* [online]. Pravniradce.ekonom.cz, 21. dubna 2010 [cit. 11 ledna 2022]. Dostupné z: <https://pravniradce.ekonom.cz/c1-42774960-lege-artis-znamy-pojem-neznameho-obsahu>.

MALECKÝ, Robert. *ČAK: Kárná řízení u komory nejsou laxní, jak tvrdí Pelikán* [online]. Cak.cz, 13.5.2015 [cit. 11 ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=14457>.

MUSIL, Jan. *Zákaž donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare)* [online]. Mvcr.cz, č. 4/2009 [cit. 12 ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>.

PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část I.* [online]. Pravniprostor.cz, 7. listopadu 2019 [cit. 18 ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-i>.

PROVAZNÍK, Jan. *(Ne)vinné lži na lavici obžalovaných justice aneb trestné činy, jichž se může dopustit obviněný lhaním – část II.* [online]. Pravniprostor.cz, 12. listopadu 2019 [cit. 20 ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ne-vinne-lzi-na-lavici-obzalovanych-justice-aneb-trestne-ciny-jichz-se-muze-dopustit-obvineny-lhanim-cast-ii>.

PROVAZNÍK, Jan. *Trestněprávní meze lži při obhajobě v trestním řízení* [online]. Advokatnidenik.cz, 12. června 2019 [cit. 7. února 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/06/12/trestnepravni-meze-lzi-pri-obhajobe-v-trestnim-rizeni-2/>.

ROZEHNAL, Aleš. *Maření spravedlnosti* [online]. Pravniprostor.cz, 17. ledna 2019 [cit. 13. června 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/mareni-spravedlnosti?fbclid=IwAR0XRj96xUdKjk2gn2ddpNCF-0jxKrmFjHhWM2SXYXFcjBIML5SATAftNu0>.

Ucelený dokument publikovaný na internetu

Informace představenstva ČAK k trestnému činu maření spravedlnosti podle § 347a trestního zákoníku. *Informace představenstva ČAK k trestnému činu maření spravedlnosti podle § 347a trestního zákoníku* [online]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=20626>.

Kárná komise – souhrnný věcný rejstřík ke kárným rozhodnutím ČAK 1991-2020 a souhrnný rejstřík právních předpisů ke kárným rozhodnutím ČAK 1991-2020. *Souhrnný věcný rejstřík ke kárným rozhodnutím ČAK* [online]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=213>.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou obhajoby v trestním řízení, kdy v rámci tohoto rozsáhlého tématu dochází k zaměření na trestněprávní limity a následky lživé obhajovací taktiky v trestním řízení. Počátek práce je věnován právu na obhajobu obecně z pohledu odpovídajících právních předpisů. Následující kapitoly se již podrobně zaměřují na taktiku obhajoby, její tvorbu a uplatnění. Dále také na případy, kdy je jako taktika obhajoby zvolena lež, limity a následky této lživé taktiky.

Cílem práce je zanalyzovat českou právní úpravu a judikaturu vztahující se k tématu lži jako k přípustné obhajovací taktice. Odpovídá na otázku, zda tato právní úprava výslovně lež připouští, kdy a ve vztahu k jakým osobám. V souvislosti s tím dochází k zaměření nejen na lživé výroky obviněných, či obhájců, ale také na problematiku jimi předkládaných falešných důkazů. V neposlední řadě práce podrobně popisuje trestné činy, jejichž skutkovou podstatu lze lží naplnit.

Ačkoliv se na tuto problematiku zajisté objevují různé odborné názory, považuji za nutné se tímto tématem zabývat dále. Zejména z toho důvodu, že pohled na toto téma bude často diametrálně odlišný ze strany právních teoretiků a praktiků.

Abstract

The thesis deals with the issue of defence in criminal proceedings, where within this extensive topic there is a focus on the criminal law limits and consequences of lying in criminal proceedings. The beginning of the thesis is devoted to the right to defence in general from the perspective of the relevant legal provisions. The following chapters already focus in detail on the tactics of defence, its creation and application. Furthermore, the cases when a lie is chosen as a defence tactic, the limits and consequences of this deceitful tactic are also discussed.

The aim of this thesis is to analyse the Czech legislation and case law relating to the topic of lying as a permissible defence tactic. It answers the question whether this legislation explicitly allows lying, when and in relation to which persons. In this context, it focuses not only on false statements made by the accused or defence counsel, but also on the issue of false evidence presented by them. Last but not least, the thesis describes in detail the offences, the facts of which can be fulfilled by lying.

Although there are certainly different expert opinions on this issue, I consider it necessary to deal with this topic further. Especially because the view of the issue will often be diametrically opposed by legal theorists and practitioners.

Klíčová slova

Spravedlivý proces, právo na obhajobu, obhajoba v trestním řízení, taktika obhajoby, meze obhajoby v trestním řízení, lež při obhajobě, limity lži při obhajobě, obviněný, obhájce

Key words

Fair trial, right to defence, defence in criminal proceedings, defence strategy, limits of the defence in criminal proceedings, lying in criminal proceedings, limits of lying in the defence in criminal proceedings, accused, defender